

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Права субјеката чији се подаци обрађују
(мастер рад)

Ментор:
Проф. др Милош Прица

Студент:
Адријана Младеновић
М017/21 – ИТ

Ниш, 2023. године

САДРЖАЈ

УВОД	1
I. ПОДАЦИ О ЛИЧНОСТИ	2
II. ПРАВО НА ЗАШТИТУ ПОДАТАКА О ЛИЧНОСТИ	7
III. ЗАКОНОДАВНИ ОКВИР	10
IV. ПРАВА СУБЈЕКТА ЧИЈИ СЕ ПОДАЦИ ОБРАЂУЈУ	17
1. Начело транспарентности и право на обавештеност	19
2. Право на приступ подацима о личности.....	24
3. Право на исправку и допуну података о личности	27
4. Право на брисање података о личности	28
5. Право на ограничење обраде.....	31
6. Право на преносивост података	32
7. Права у вези са аутоматизованим доношењем појединачних одлука	35
8. Право на приговор.....	37
9. Ограничења права	39
V. МЕХАНИЗМИ ПРАВНЕ ЗАШТИТЕ ПОДАТАКА О ЛИЧНОСТИ	40
1. Обраћање руковоацу	41
2. Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности и поступак остварења права субјеката пред Повереником.....	43
3. Судска заштита.....	48
3.1 Судска заштита против одлука Повереника	49
3.2 Судска заштита у случају повреде личних података од стране руковоаца и обрађивача.....	50
3.3 Право на накнаду штете и одговорност	52
3.4 Прекршајни поступак у вези са подацима о личности	54
VI. ПРАКСА У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ПОДАТАКА О ЛИЧНОСТИ	57
1. Пракса Повереника.....	57
2. Пракса Европског суда за људска права.....	63
3. Пракса Управног суда	69
VII. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	71

ПОПИС КОРИШЋЕНЕ ЛИТЕРАТУРЕ	74
ПОПИС ИСТРАЖИВАЧКЕ ГРАЂЕ	75
САЖЕТАК	78
SUMMARY	80
БИОГРАФИЈА АУТОРКЕ	82

УВОД

Концепт приватности сматра се основним људским правом које је као такво признато многим међународним документима, а приватност и заштита података о личности је од великог значаја како за појединце, тако и за слободно друштво. Живимо у добу информационих технологија које за собом повлачи и повећање количине података који се прикупљају. Данашњицу не карактерише само прикупљање, обрада и чување велике количине личних података, већ и све већи број повреда тих података, како од стране приватних лица и компанија, тако и од стране органа јавне власти. Због тога је од суштинског значаја да субјекти буду упознати са свим правима која им припадају у вези њихових личних података, као и са могућношћу њихове заштите. Као нужност оваквих околности постало је неопходно створити првни оквир који би на адекватан начин регулисао многа важна питања која се постављају приликом заштите података о личности. Једно од ових питања јесте и која права припадају субјектима чији се подаци обрађују.

Овај рад усмерен је најпре на теоријско опредељење општих појмова који се односе на област података о личности, као и сагледавање система законом предвиђених права субјеката чији се подаци обрађују, како у домаћем тако и у међународном законодавству. Даље, сагледаћемо и механизме правне заштите предвиђених права, као и евентуална побољшања која се могу учинити у овој области како би ова права била плодносна не само теоријски, већ и практично, у чему у великој мери помаже установљена пракса у овој области. Ради остварења наведених циљева у овом раду, ауторка се најпре бави делом који се односи на дефинисање појма података о личности у теорији и одређивањем правне природе података о личности. Надаље, ауторка обрађује тему установљавања и историјског развоја права на приватност из којег се развија право на поштовање приватног живота и право на заштиту података о личности као најмлађе право. Важан део овог рада односи се и на законодавство, међународне и националне правне изворе, којима су прописана права субјекта чији се подаци обрађују. Поред постојања различитих правних извора најважније је споменути усвајање Опште уредбе Европске Уније (у даљем тексту

Општа уредба)¹, као и Директиве Европског парламента и Савета о заштити појединаца у вези са обрадом података о личности од стране надлежних органа у сврхе спречавања, истраге, откривања или прогона казnenих дела или извршавања кривичних санкција (у даљем тексту Полицијска директива)², који су у домаће законодавство преточени у Закон о заштити података о личности, који је најзначајнији закон у овој области у Србији. У праву Србије, као посебна права у вези са заштитом података о личности издвајају се посебна права предвђена Законом о заштити података о личности (у даљем тексту ЗЗПЛ)³ па ће централни део овог рада бити фокусиран на њихово теоријско дефинисање, начин и могућност њихових остварења од стране субјеката чији се подаци обрађују, као и позитивноправна решења која пружају домаће и међународне правне норме. Поред законског регулисања ових права од великог значаја је да се она примењују на адекватан начин како би се грађанима пружила могућност правне заштите, стога се ауторка посебно осврће на механизам правне заштите наедених права у правном систему Србије. Битан елемент овог рада биће анализа праксе у области заштите података о личности која се односе на права субјекта чији се подаци обрађују. Употребом догматског, нормативног, статистичког, упоредно-правног метода као и метода студије случајева биће сагледани сви најважнији аспекти који се баве питањем права субјеката чији се подаци обрађују.

I. ПОДАЦИ О ЛИЧНОСТИ

Убрзани развој информационих технологија условио је повећање прикупљања података о личности појединаца. Говоримо о свакодневном прикупљању милијарди података о грађанима, како од стране приватних лица, тако и од стране правних лица, али и државних институција, њиховом складиштењу у великим базама података и на крају њихово обрађивање. Како је долазило до пораста количине прикупљених података,

¹ Уредба ЕУ о заштити физичких лица у погледу обраде личних података и слободног кретања таквих података и укадњу Директиве 95/46- Regulation 2016/679 of the European Parliament and of the Council on the Protection of Natural Persons with Regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of such Data, and Repealing Directive 95/46EC (General Data Protection Regulation), of 27.04.2016;

² Директива 2016/680 Европског парламента и Савета о заштити појединаца у вези са обрадом података о личности од стране надлежних органа у сврхе спречавања, истраге, откривања или прогона казnenих дела или извршавања кривичних санкција Directive (EU) 2016/680 Of The European Parliament And Of The Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data by competent authorities for the purposes of the prevention, investigation, detection or prosecution of criminal offences or the execution of criminal penalties, and on the free movement of such data, and repealing Council Framework Decision 2008/977/JHA;

³ Закон о заштити података о личности, *Сл. гласник РС*, 87/18;

створена је и већа могућност за њихову злоупотребу, те је због тога изузетно важно створити делотворни правни систем заштите података о личности. Међутим, како бисмо говорили о заштити података о личности неопходно је најпре теоријски одредити шта подразумева појам податка о личности и одредити његову правну природу. За одређивање правне природе података важно је направити разлику између два уско повезана појма у овој области, а то су информација и податак.

Информација је један од најбитнијих појмова данашњице. Да су информације толико важне, говори нам и чињенице да се модерне генерације називају информационим друштвом, а доба у коме живимо се означава као информационо доба.⁴ Информација представља крајњи резултат анализе података о неком предмету или појави, па у том смислу више повезаних података представља информацију. Под податком се подразумева одређена и посебна карактеристика неког предмета, појаве или лица. Они се могу исказивати дескриптивно или конкретно. Са друге стране, информација представља резултат анализе података о неком предмету, појави или лицу. То значи да више међусобно контекстуално повезаних података може представљати једну информацију.⁵ Да би један податак био од значаја примаоцу, прималац заправо мора бити упознат са целокупним контекстом из кога се тај податак добија. Податак је једноставна необрађена чињеница која има неко значење, док информација представља резултат анализе и организације података на начин да даје ново знање примаоцу информације, што даље значи да су подаци изоловане чињенице које постају информације у моменту њиховог коришћења и само ако су правовремено дате.⁶ Да ова два појма нису синоними потврђено је и чланом 15 Закона о општем управном поступку којим је прописано начело приступа информацијама и заштите података, па из самог наслова произилази чињеница да се у правној терминологији појам податка и информације разликују.⁷

⁴ Information Society From Theory to Political Practice Coursebook, László Z. Karvalics, Information Society – what is it exactly? (The meaning, history and conceptual framework of an expression), Budapest 2008, 29-47;

⁵ Стефан Андоновић, Драган Прља, Андреј Дилигенски, Заштита података о личности у Србији, зборник радова, Београд 2020, стр. 40;

⁶ Рачунарство и информатика, Разлика између података и информација: <https://informatikasg.wordpress.com/category/ii-godina/excel/access/razlika-izmedu-podataka-i-informacija/>;

⁷ Закон о општем управном поступку, Сл. гласник РС, 8/2016, 95/2018 – аутентично тумачење и 2/2023 – одлука УС;

У позитивноправним прописима ова два појма су посебно дефинисана, и то Законом о заштити података о личности који појам податка дефинише као податак који се односи на физичко лице чији је идентитет одређен или одредив, непосредно или посредно, посебно на основу ознаке идентитета, као што је име и идентификациони број, података о локацији, идентификатора у електронским комуникационим мрежама или једног, односно више обележја његовог физичког физиолошког, генетског, менталног, економског, културног и друштвеног идентитета,⁸ док је информација дефинисана Законом о слободном приступу информацијама од јавног значаја као информација којом располаже орган јавне власти, која је настала у раду или у вези са радом органа јавне власти, а садржана у одређеном документу и односи се на све оно о чему јавност има оправдан интерес да зна.⁹ Из наведеног произилази да је податак појавни облик информације, а да свака информација у себи садржи податак, и да ова два појма треба разликовати.

Када говоримо о теоријском одређењу појма података о личности, ваља напоменути да постоје различите дефиниције. Појам података о личности може се наћи у различитим прописима европског права, најпре у Конвенцији за заштиту појединаца у вези са аутоматском обрадом личних података, којом је предвиђено да су лични подаци свака информација у вези са идентификованим физичким лицем или лицем које се може идентификовати¹⁰, што представља најширу дефиницију појма податка о личности. Директивом Европског парламента и Савета о заштити појединаца у вези са обрадом података о личности и слободном кретању таквих података подаци о личности јесу свака информација која се односи на одређено или одредиво лице, при чему се одредиво лице може идентификовати непосредно или посредно, посебно помоћу идентификационог броја или једног или више специфичних фактора који се односе на његов телесни, физиолошки, психички, економски, културни или социјални идентитет.¹¹ Овакво дефинисање било је и основ приликом доношења данас најважнијег акта у области заштите података о личности, а то је Општа уредба Европске Уније. У наведеној Уредби

⁸ Чл. 4 ст. 1 тач. 1 ЗЗПЛ;

⁹ Чл. 2 ст. 1 Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја, *Сл. гласник РС*, 120/2004, 54/2007, 104/2009, 36/2010;

¹⁰ Чл. 2 Конвенције о заштити лица у односу на аутоматску обраду података, Савет Европе, бр. 108, Стразбур 1981. године;

¹¹ Чл. 2 ст. 1 тач. а, Директиве Европског парламента и Савета 95/46/ЕЗ о заштити појединаца у вези са обрадом података о личности и слободном кретању таквих података из 1995. године;

подаци о личности дефинисани су као сви подаци који се односе на физичко лице чији је идентитет одређен или се може одредити. Физичко лице чији се идентитет може одредити је лице које се може идентификовати посредно или непосредно, посебно помоћу идентификатора као што су име, идентификациони број, подаци о локацији, мрежни идентификатор или помоћу једног или више фактора својствених за физички, физиолошки, генетски, ментални, економски, културни или друштвени идентитет тог физичког лица.¹²

У дефинисању појма података о личности постојале су и разлике између данас важећег и ранијег закона о заштити података о личности који је податак о личности дефинисао као сваку информацију која се односи на физичко лице, без обзира на облик у коме је изражена и на носач информације по чијем налогу, у чије име, односно за чији рачун је информација похрањена, датум настанка информације, место похрањивања, начин сазнавања информације (непосредно, путем слушања, гледања, односно посредно, путем увида у документ у којем је информација садржана) или без обзира на друго својство информације.¹³ Претходни закон изједначавао је податак о личности са конкретизованом информацијом, али како између ова два појма, како је то раније наведено постоји разлика, ипак је адекватније решење да се податак о личности одреди по својој правној природи, него га одређивати у односу са информацијом.¹⁴ Дефиниција од које се данас полази свакако јесте она која је садржана у Општој уредби, и она је као таква предвиђена и у Закону о заштити података о личности РС.

Подаци о личности могу се и класификовати на различите начине. То могу бити подаци који се односе на лични, јавни и професионални живот појединца. Постоји и подела на тзв. обичне личне податке и осетљиве личне податке. У групу осетљивих података о личности убрајају се подаци о верским и филозофским уверењима, расно и етничко порекло, генетски подаци, биометријски подаци, подаци о сексуалном животу и сексуалној оријентацији физичког лица и подаци о здравственом стању. Остали подаци

¹² Општа уредба о заштити подата ЕУ – Regulation 2016/679 of the European Parliament and of the Council on the Protection of Natural Persons with Regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of such Data, and Repealing Directive 95&46EC (General Data Protection Regulation) од 27. априла 2016;

¹³ Чл. 3 ст. 1 тач. 1 Закона о заштити података о личности *Сл. гласник РС*, 28/2008;

¹⁴ Стефан Н. Андоновић, *Заштита података у електронској јавној управи у Републици Србији – правни аспекти*, докторска дисертација, Београд 2019, стр. 101;

спадају у групу обичних података о личности. У зависности од субјекта којима припадају разликујемо и податаке о личности малолетних и пунолетних физичких лица. Ово разликовање заснива се на другачијим механизмима заштите и начину остваривања заштите података о личности.¹⁵ Одређени подаци уживају већи степен правне заштите, тако да се издваја и посебна категорија података о личности чија је обрада дозвољена само уз испуњење одређених услова. У ову групу, према слову закона, спадају подаци који се односе на расно и етично порекло, политичко мишљење, верско и филозофско уверење, чланство у синдикату, генетски подаци, биометријски подаци, подаци о здравственом стању, подаци о сексуалном животу и сексуалној оријентацији. Наведени подаци могу да се обрађују само уколико постоји пристанак лица на које се подаци односе или уколико је јавни интерес претежнији од интереса лица чији се подаци обрађују.¹⁶ Према Закону о заштити података о личности одређени подаци не уживају правну заштиту. Такав је случај са оним личним подацима који су мање важни, који су доступни јавности или који се не могу злоупотребити, а то је случај када се обрада података о личности врши у личне и породичне сврхе и тада физичко лице на које се односе ти подаци и које врши обраду, мора само водити рачуна о безбедности такве обраде.

На основу наведеног закључујемо да је теоријски појам податка о личности садржан у различитим документима, и дефинисан на различите начине, али је дефиниција која је прописана Општом Уредбом предвиђена на исти начин и Законом о заштити података о личности, што нам говори да је појам података о личности у нашем праву изједначен са појмом података о личности из европског права и на тај начин усклађен са европским прописима. Постоје и различите категорије података о личности, па неке од њих, као што су осетљиви подаци, уживају већу правну заштиту у односу на остале предвиђене категорије. Оно што јасно произилази из свега наведеног јесте да се податак о личности мора односити само на физичко лице, при чему је неопходно да се ради о лицу које може бити одређено или одредиво, а што се утврђује на основу чињеница сваког конкретног случаја који се разматра. Из наведених дефиниција јасно произилази да се правна лица искључују из обима правне заштите, као и да је изузетно важно направити разлику између појмова информација и података о личности.

¹⁵ Стефан Н. Андоновић, *op.cit.*, стр. 114;

¹⁶ Чл. 17 ЗЗПЛ;

II. ПРАВО НА ЗАШТИТУ ПОДАТАКА О ЛИЧНОСТИ

Основни елемент сваког правног система представља правна норма, и као таква она је правило понашања којим се уређују различити односи између лица. Правне норме у систему заштите података о личности односе се на уређивање, усмеравање усклађивање и обликовање понашања различитих лица у вези са подацима о личности. Оне имају за циљ да успоставе кохерентан и функционалан систем у оквиру кога се смањују могућности злоупотребе и ризици неправилног и незаконитог коришћења података. На тај начин штите се грађани, њихова права, интереси и слободе.¹⁷

Систем заштите података о личности се постепено развијао кроз историју, најпре установљавањем права на приватност и развојем права на поштовање приватног живота, затим доношењем европских правних докумената од великог значаја, па све до усвајања појединачних законодавних аката којима се ове категорије дефинишу и штите. На тај начин створена је мрежа правне заштите података о личности, која се додатно развија успостављањем и развијањем правних института и механизма њиховог остваривања.

Теоријски концепт права на приватност потиче од права да се буде остављен на миру. Овај концепт настао је 1890. године и креирале су америчке судије *Samuel Warren u Louis Brandais*, који је објављен у часопису *Harvard Law Review*. Основни циљ рада било је да се размотри да ли постојеће право познаје принципе на који се судови могу позвати у циљу заштите сфере појединаца, и ако познаје, каква је природа и обим те заштите. Аутори наводе да је право појединца да ужива пуну заштиту личности и имовине старо колико и обичајно право, али да је дошао период када је неопходно дефинисати праву природу тог права будући да се током времена мењала природа и обим других, с њима повезаних права. Указали су на потребу да се због таквих појава и задирања у лични живот појединаца омогуће правна средства која би указала на јасну линију између јавног и приватног живота. Аутори констатују да право на приватност не може да спречи објављивање информације које су у јавном интересу.¹⁸ Иако доста критикован, овај рад био је полазница која је утицала на касније креирање различитих прописа из којих ће се,

¹⁷ Стефан Андоновић, Драган Прља, *op.cit* стр. 34;

¹⁸ Samuel D. Warren; Louis D. Brandeis, *The Right to Privacy*, *Harvard Law Review*, Vol. 4, No. 5. (Dec. 15, 1890), pp. 193-220, доступно на: [The Right to Privacy on JSTOR](#);

након дугог периода дефинисања и утврђивања, развити право на приватност, а касније из њега право на поштовање приватног живота и заштита личних података.

Право на приватност једно је од универзалних права човека установљених у Универзалној декларацији о људским правима која је усвојена 1948. године у Паризу.¹⁹ Декларацијом предвиђено је да нико не сме бити изложен произвољном мешању у приватни живот, породицу, стан или преписку, нити нападима на част и углед, при чему свако има право на законску заштиту од таквог мешања или напада.²⁰ Државе потписнице Декларације имају обавезу да овако предвиђено право обезбеде у свакодневном животу. Ово право није апсолутног карактера већ се заштита пружа, како то сам члан и предвиђа, од произвољног мешања других лица. То значи да физичка и правна лица, а посебно органи јавне власти, могу да се мешају у права појединаца, али само ако је такво мешање утемељено на прописима, као и на претежнијем приватном или јавном интересу.²¹

Након усвајања Универзалне декларације, под окриљем Савета Европе усвојен је један од најзначајнијих докумената данашњице, Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, која је ступила на снагу 1953. године (у даљем тексту Европска конвенција или Конвенција).²² На овај начин дошло је до стварања Европског суда за људска права који је допринео успостављању богате праксе на коју се ослањамо и када говоримо о праву на приватност, осталих права која су из њега произишла, као и о заштити података о личности уопште.

Из права на приватност развила су се друга права, међу којима се налази право на поштовање приватног живота и право на заштиту података о личности. Ова права спадају у ред универзалних људских права, и сврставају се у групу најосновнијих грађанских и политичких права, заснованих на начелу слободе којима се прегулише однос државе и појединца. Њима се гарантује људско достојанство и штите најинтимније сфере живота сваког човека. Да спадају у ред основних људских права говори нам и чињеница да су заштићени чл. 8 Европске конвенције који предвиђа да свако има право на поштовање свог

¹⁹ Универзална декларација Уједињених нација о људским правима, Организација Уједињених Нација 217 (ИИИ), од 10. децембра 1948. године, Париз;

²⁰ Члан 12 *ibid*;

²¹ Стефан Андоновић, Драган Прља, *op.cit* стр. 41;

²² Конвенција Савета Европе о заштити људских права и основних слобода, Рим, 1950;

приватног и породичног живота, дома и преписке. Битан сегмент сваког од ова четири права, које се истовремено јављају и као независна права, јесте и право заштите података о личности, јер је незамисливо да ова права буду заштићена уколико у оквиру сваког од тих права нису заштићени подаци о личности појединца.²³ Овим чланом предвиђено је и да јавна власт не сме да се меша у вршење овог права, осим ако је такво мешање предвиђено законом и ако је то неопходна мера у демократском друштву, ради заштите интереса националне безбедности, јавне сигурности, економске добробити, спречавања нереда или спречавања злочина, заштите здравља и морала или заштите права и слобода других. И у овом случају постоје ограничења, али само у посебним случајевима која се односе на заштиту претежно јавног интереса. Право на заштиту података о личности, као такво, није таксативно наведено као основно људско право, нити се наводи као посебно гарантовано право у претходно поменутих међународним правним актима, међутим у оквиру права на поштовање приватног живота морају се штитити и подаци о личности.

Касније се право заштите података о личности издвојило из оквира права на поштовање приватног живота и развило као посебно људско право. Право на заштиту личних података и право на поштовање приватног живота уско су повезана права која штите међусобно повезане вредности, слободу, људско достојанство и аутономију појединца, омогућавајући му да развија своју посебну сферу личности. Оба права су суштински предуслов за остваривање других фундаменталних људских права, као што су слобода изражавања, слобода удруживања, слобода вероисповести, и слично. Ова два права иако слична међусобно се разликују по својој формулацији и обиму. Право на поштовање приватног живота састоји се од опште забране мешања, уз одређене критеријуме јавног интереса који могу оправдати мешање у одређеним случајевима. Заштита личних података се посматра као модерно и активно право, успостављање система провере и равнотеже ради заштите појединаца кад год се њихови лични подаци обрађују. Обрада мора бити у складу са основним компонентама заштите личних података, односно независним надзором и поштовањем права субјекта података.²⁴

²³ Стефан Андоновић, Драган Прља, Андреј Дилигенски, „Заштита података о личности“, зборник радова, „Право на поштовање приватног живота и право на заштиту података о личности“, 2020. година, стр. 7;

²⁴ Hustinx, P., EDPS Speeches & Articles, EU Data Protection Law: the Review of Directive 95/46/EC and the Proposed General Data Protection Regulation, 2013;

Ипак, право на заштиту података о личности је шире од права на поштовање приватног живота, јер се оно активира сваки пут када се лични подаци обрађују. Сваки акт прикупљања података и његове обраде покреће механизам одговарајуће заштите. Заштита података се односи на све врсте личних података без обзира на однос и утицај на приватност. Појам приватности се тумачи широко као прекорачење интимних ситуација, осетљивих или поверљивих информација, информација које могу утицати на перцепцију јавности о појединцу, па чак и аспекте нечијег професионалног живота и јавности, и односи се на ситуације у којима је приватни интерес, или приватни живот појединца, угрожен. Међутим, процена да ли постоји или је било мешања у приватни живот зависи од контекста и чињеница сваког конкретног случаја. Насупрот томе, свака радња која укључује обраду личних података могла би потпасти под делокруг правила о заштити података и покренути право на заштиту личних података. На пример, када послодавац бележи информације које се односе на имена и накнаде исплаћене запосленима, само бележење ових информација не може се сматрати мешањем у приватни живот. Такво мешање би се, међутим, могло тврдити ако би, на пример, послодавац пренео личне податке запослених трећим лицима. У сваком случају, послодавци се морају придржавати правила о заштити података јер евидентирање информација о запосленима представља обраду података.²⁵

Међународна документа у којима је предвиђена заштита права на приватност као и сва права која из њега произилазе усвојена су пре појаве интернета и развоја информационог друштва. Овај развој донео је значајне користи олакшавајући свакодневницу, али истовремено, представља нове ризике за право на поштовање приватног живота и заштиту података о личности. Створила се потреба за усвајањем посебног законодавства које обезбеђује да се подаци о личности штите на поуздан начин.

III. ЗАКОНОДАВНИ ОКВИР

Право на заштиту података о личности, као део права на приватност, заштићено је у свим земљама на основу међународних и националних прописа, па ћемо се најпре

²⁵ Handbook on European data protection law 2018 edition, стр. 20;

осврнути на најважније прописе на међународном плану, а затим и развоја законодавства у овој области у нашој земљи.

Велику пажњу у области прописа који се тичу заштите података о личности изазвало је доношење Опште уредбе Европске Уније о заштити физичких лица у односу на обраду података о личности слободном кретању таквих података (ГДПР), чиме је Директива 95/46/ЕЗ стављена ван снаге. Међутим, нормативи Европске Уније претходио је један од најзначајанијих документа у области заштите података о личности, а то је доношење Конвенције Савета Европе за заштиту појединаца у вези са аутоматском обрадом личних података (у даљем тексту Конвенција 108) која је усвојена 1981. године, а у Србији је ратификована посебним законом 1992. године.²⁶ Основни циљ Конвенције 108 јесте да на територији држава потписница сваком физичком лицу гарантује право на приватност у случају аутоматске обраде његових личних података, без обзира на националност, пребивалиште и боравиште.²⁷ Како ова Конвенција има велики значај, и опстаје од 1981. године, наравно уследила је њена модернизација, те је она обogaћена новинама кроз амандмане из 2016. године, а додатни Протокол уз Конвенцију усвојен је 2018. године. Циљ Протокола је модернизација и унапређење Конвенције 108, узимајући у обзир нове изазове заштите појединца у погледу. Њен значај огледа у томе да је послужила као основ за даљи развој законодавства на територији Европске Уније, и усвајање посебних закона од стране држава, који ће ова права предвиђати.

Даљи кораци у оквиру развоја система законодавства пребацују се на терен Европске Уније. Од 1995. до маја 2018. године, главни правни инструмент ЕУ о заштити података била је Директива 95/46/ЕЦ Европског парламента и Савета о заштити појединаца у погледу обраде личних података и о слободном кретању таквих података.²⁸ Основни циљ доношења овог документа био је да се обезбеди заштита личних података у државама чланицама како би могао да се осигура слободан проток информација. Поред

²⁶ Закон о потврђивању конвенције о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података, *Сл. лист СРЈ - Међународни уговори*, 1/92, *Сл. лист СЦГ - Међународни уговори*, 11/2005 - др. закон и *Сл. гласник РС - Међународни уговори*", 98/2008 - др. закон и 12/2010;

²⁷ Члан 1 Конвенције Света Европе о заштити лица у односу на аутоматску обраду података;

²⁸ Директива ЕУ о заштити појединаца у односу на обраду личних података и слободан промет таквих података - Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31995L0046&from=EN>;

тога, 2002. године на територији ЕУ усвојена је и Директива о обради личних података и заштити права приватности у сектору електронских комуникација (познатија као Директива о приватности и електронским комуникацијама) која се односи на приватност и податке о личности у дигиталном свету, тачније на њихов однос са информационо-комуникационим технологијама.²⁹ Ови правни документи се, због своје правне природе, нису примењивали директно на државе чланице, те је било неопходно да се оваква идеја о заштити података имплементира у домаће законодавство. Настала је потреба за доношењем правног акта који би био обавезујући за државе чланице, што је условило доношење Опште уредбе Европске Уније која је усвојена 2016. године, а почела да се примењује 2018. године. Основни принципи Опште уредбе се подударају са принципима предвиђеним Конвенцијом 108, али се Општа уредба више ослања на безбедност и одговорност. Директива о заштити података успоставила је детаљан и свеобухватан систем заштите података у ЕУ. Њен основни циљ је да се обезбеди поштовање основних права и слобода, а посебно поштовање приватног и породичног живота, комуникације, заштите личних података, слобода мишљења, вероисповести, слобода изражавања и информисања, слобода предузетништва, право на ефикасан правни лек и поштено суђење, као и право на културну, верску и језичку различитост. Уредба ће обезбедити правну сигурност и транспарентност, као и једнак ниво права, обавеза и одговорности појединаца и институција које врше обраду личних података, као и једнаке санкције у свим државама чланицама ЕУ.³⁰ Овом Уредбом предвиђена су и права субјеката чији се подаци обрађују, као и судска заштита због повреде ових права и казне за непоштовање истих.³¹ Свакодневне злоупотребе личних података условиле су појаву нове правне регулативе у овој области. Уредба представља одговор на потребу да подаци о личности буду пажљиво прикупљани, обрађивани и чувани. Институције које прикупљају и обрађују личне податке мораће да промене начин досадашњег функционисања и мораће да уведу интерна правила и процедуре у своје пословање које ће бити у складу са многобројним захтевима Уредбе.³² Како је Србија претендент за чланство ЕУ социјални, економски, културни и

²⁹ Директива 2002/58 Европског парламента и Савета од 12. 07. 2002 године, која се односи на обраду личних података и заштиту приватности у сектору електронских комуникација;

³⁰ Сања Прља, „Право на заштиту личних података у ЕУ“, Београд, 2018, стр. 92;

³¹ Поглавље 3 Директиве;

³² *Ibid*, стр 97;

други односи домаћих лица са европским ствара потребу за приближавањем законодавства ова два система, па тако и ова Уредба представља узор на основу кога су донети многи посебни закони у овој области, па тако и Закон о заштити података о личности Србије који је тренутно у примени. Захваљујући њима ми данас можемо да штитимо своју приватност и податке о личности.

Седамдесетих годна прошлог века поједине државе у Европи донеле су своје законе о заштити података о личности. У Немачкој држави Хесе (*Hessisches Datenschutzgesetz*), први пут је усвојен закон ове врсте који је поставио стандарде и за савезне законе Немачке, али и законе на тлу Европе и шире.³³ Поводом доношења закона из области заштите података о личности тадашњи премијер Албрт Освалд изјавио је да „Орвелова визија свемоћног стања, која истражује најинтимније углове људске животне сфере, неће постати стварност у нашој земљи“³⁴. Овај закон регулише када јавна управа државе може обрадити личне податке и које захтеве мора испунити. Ова регулација обраде података има за циљ да осигура да се особе чији подаци обрађују не прекрше у њиховом праву на информативно самоопредељење (*члан 1 став 1 бр. 1*). Највећа вредност овог закона јесте увођење независног надзорног тела које је било задужено за контролу законитости обраде и друга питања у вези са подацима о личности, као нека врста омбудсмана за заштиту података о личности (*Datenschutzbeauftragter*). Други део закона регулисао је правни статус, задатке, овлашћења и дужности омбудсмана. Он је пратио поштовање закона и није доносио обавезујуће одлуке, већ је само имао саветодавну улогу, те ако ови савети не доведу до успеха он је био дужан да пријави кршење одредаба овог закона највишим државним органима или надлежном надзорном органу. Такође је постојала и обавеза подношења извештаја парламенту. Већ се на оснву наведеног може видети да у конкретном случају долази до развоја органа као што је данас код нас Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, али наравно са пуно већим овлашћењима. Након Немачке, законе који се тичу заштите података усвојила је Шведска 1973. године, затим су њу пратиле Данска, норвешка, Аустрија и Француска. Остале европске државе су такође приступиле исвајању или измени националних прописа у овој области Велика Британија (1984.), Белгија (1992), Италија

³³ Стефан Андоновић, Драган Прља, *op.cit* стр. 43;

³⁴ [EDV im Odenwald - DER SPIEGEL](#);

(1996), Пољска (1997), Португал, Шведска и Уједињено Краљевство (1998), Албанија, Словенија, Финска и Шпанија (1999), Аустрија, Чешка, Данска, Исланд, Летонија, Холандија и Норвешка (2000), Румунија 2001, Бугарска, Лихтенштајн и Словачка (2002), Естонија, Литванија, Хрватска (2003).³⁵

У Србији је на почетку у историјског развоја право на заштиту података о личности спомињано као уставна творевина.³⁶ Још 1998. године Савезна Република Југославија усвојила је Закон о заштити података о личности³⁷, међутим овај закон остао је запамћен као пропис који је био на снази око десет година, без иједног покушаја било ког надлежног органа и/или појединца да у пракси искористи његове заштитне механизме. Формалноправни разлог таквог стања је и то да, када су преношене надлежности савезних органа на органе Републике Србије, није био одређен државни орган који би преузео надлежност за остваривање права по Закону о заштити података о личности из 1998. године, па се он није ни могао реално примењивати. Овај податак илуструје однос државе према праву на приватност које је основно људско право грађана, гарантовано најважнијим међународним актима, почевши од Универзалне декларације о људским правима.³⁸ У међувремену, донети су закони који су у непосредној вези са заштитом података о личности, као што су нпр. Закон о личној карти и Закон о путним исправама.

Ради савладавања ових препрека и усклађивања нашег законодавства са европским код нас је усвојен први Закон о заштити података о личности из 2008. године³⁹, и на овај начин Србија је добила системски уређену област заштите података. Међутим због

³⁵ Саша Гајин, „Заштита података о личности, перспективе хармонизације домаћег права са правом Европске Уније“, у: Заштита података о личности и поверљиви подаци – правни стандарди, Фонд за отворено друштво, Београд 2005, стр. 12;

³⁶ Члан 75 Устава СФРЈ из 1974. године предвидео је да се друштвеним системом информисања обезбеђује усклађено евидентирање прикупљање, обрада и исказивање података и чињеница значајних за праћење, планирање и усмеравање друштвеног развоја, као и доступност информација о тим подацима и чињеницама. Делатности у области друштвеног система информисања су од посебног друштвеног интереса. Устав Републике Србије из 1990 године, који јемчио заштиту тајности података о личности, али и данас важећим Уставом из 2006. године који јемчи заштиту података о личности. Забрањује и кажњава употребу података о личности изван сврхе за коју су прикупљени, осим за потребе кривичног поступка или заштите безбедности Републике Србије, што мора бити дефинисано посебним законом. Уз то, предвиђена су и два посебна права. Право сваког лица да буде обавештен о прикупљеним подацима који се односе на њега и право на судску заштиту у случају злоупотребе података;

³⁷ Закон о заштити података о личности, *Сл. лист СРЈ*, 24/98;

³⁸ Биљана Тамбурковски Баковић, Блажо Неђић, Урош Мишљеновић, „Приручник за судије управног суда за примену закона о заштити података о личности“, Београд, 2014, стр. 11;

³⁹ Закон о заштити података о личности, *Сл. гласник РС*, 98/2008;

законских недостатака предвиђена је неопходност његове измене и допуне што је учињено усвајањем Стратегије заштите података о личности из 2010. године, а ради успостављања бољег функционисања Повереника, бољег остваривања права грађана, праћења брзих и великих промена у свету информационих технологија, као и потребе за већом усклађеношћу домаћег законодавства са прописима ЕУ.⁴⁰ Надаље је Министарство правде оформило Радну групу за израду нацрта новог Закона о заштити података о личности који је Народна скупштина Србије усвојила 2018. године, а почео је да се примењује 2019. године.⁴¹ Као основни циљ закона јавља се заштита основних права и слобода појединаца, дакле не штите се подаци о личности као такви, већ права грађана која су у вези са тим подацима, те се законом установљава целокупан систем заштите података о личности појединаца чији се подаци обрађују, било од стране приватних субјеката, или субјеката јавног права. Основни циљ закона јесте да се усклади са Општом уредбом ЕУ и већина чланова нашег закона је заправо преписана Уредба, међутим нису сва питања уређена на истоветан начин. Наиме, Закон о заштити података о личности не садржи преамбулу коју садржи Уредба, која је јако значајан део јер се у њему разрађују сви основни принципи и институти који до сада нису били познати нашем правном систему. Такође, санкције предвиђене нашим законом знатно су блаже него оне предвиђене Уредбом, о чему ће бити речи у делу рада који се односи на одговорност и санкције. Поред тога овај закон не регулише питање видео надзора, а неопходно је уредити и бројна питања која се односе на примену овог закона од стране органа јавне управе.

Током и након усвајања поменутог закона јавио се низ нејасноћа у вези са реализовањем овог прописа, што представља основни изазов законите и правилне примене. Осим тога што примена овог закона није довољно заживела у пракси, затим јавља се и постојање проблема са нејасним одредбама и непостојање адекватних механизма за његову примену, овај закон је ипак једини те врсте у домаћем законодавству на који можемо да се ослонимо када говоримо о заштити података о личности и његовим усвајањем добили смо најзначајнији извор домаћег права у оквиру заштите података о личности.

⁴⁰ Стратегија заштите података о личности, *Службени гласник РС*, бр. 58 од 20. августа 2010;

⁴¹ Закон о заштити података о личности *Сл. гласник РС*, 87/18;

Поред општег режима заштите података, постоји и посебан режим обраде који се односи на обављање задатака од стране органа безбедности попут заштите грађана, предузимање радњи у сврхе спречавања или откривања кривичних дела, заштита од претњи јавној сигурности и друге. Приликом обављања ових послова, надлежни органи често као средство користе податке о личности, па се јавила потреба за уређивањем и ове подобласти заштите личних података. На тлу Европске Уније усвојена је Директива Европског парламента и Савета о заштити појединаца у вези са обрадом података о личности од стране надлежних органа у циљу спречавања, истраге, откривања или гоњења учинилаца кривичних дела или извршења кривичних санкција и о слободном кретању таквих података (Полицијска директива) која се у највећем делу ослања на принципе и институте предвиђене Уредбом, али с обзиром на специфичан предмет обраде, постоје и одређена одступања. Најважнија разлика односи се на предмет обраде. Наиме, предмет Директиве јесте утврђење правила повезаних са заштитом појединаца у погледу обраде личних података од стране надлежних органа у сврхе спречавања, истраге, откривања или кривичних дела или извршавања кривичних санкција, укључујући заштиту од претњи јавној сигурности и њихово спречавање.⁴² Овом Директивом превасходно је превиђено да ће приликом прикупљања и обраде података поступати министарства унутрашњих послова, тужилаштва, кривични судови, као и заводи за извршење кривичних санкција. Ови органи са једне стране обрађују податке других лица у посебне сврхе примењујући посебан режим и одредбе Полицијске директиве, а са друге стране у случајевима када обављају неке друге послове који се не односе на наведени предмет Директиве, или када обрађују податке својих запослених тада примењују општи режим и одредбе Опште уредбе ЕУ.⁴³ Наравно, као и друге директиве, Полицијска директива мора да буде имплементирана у национална законодавства држава чланица ЕУ. То значи да ће свака држава донети посебан закон који уређује ову специфичну област.

На територији РС се не примењује Полицијска директива, такође Србија нема ни посебан закон који би уредио поступање са личним подацима који се односе на поступање од стране надлежних органа власти. У нас је предвиђено другачије, мање ефикасно решење,

⁴² Чл. 1 Полицијске директиве;

⁴³ Јелена Пејић, Шта је „Полицијска директива Европске уније“? – Како органи спровођења закона (треба да штите личне податке, 2019, стр. 4;

а то је да се одредбе које се односе на обраду од стране надлежних органа налазе у самом тексту Закона о заштити података о личности у различитим деловима закона, под различитим поглављима. Осим тога што су оне делимично преузете из наведене директиве па су нејасне и тешке за тумачење, технички немамо прегледност ових одредби, али уједно једним законом регулишемо и општи и посебан режим обраде података.

Имајући у виду да између европских докумената, Уредбе и Полицијске директиве постоје значајне разлике, и да су оне због специфичности предмета регулисања два одвојена документа, требали би да тежимо таквом решењу и да из нашег закона издвојимо одредбе које се односе на обраду подата од стране надлежних органа у виду новог правног акта који би на јасан и адекватан начин регулисао ову област, најпре јер се обрада личних података у органима спровођења закона доста разликује од обраде коју врше други органи или невладине организације из разлога што у другим случајевима можемо сами да изаберемо коме ћемо уступити неки лични податак, код органа надлежних органа спровођења закона ове податке дајемо често без пристанка, ради остваривања јавног интереса и заштите друштва.

Област заштите података о личности се од своје појаве, па све до данас развија, и од самог настанка постоји неопходност за правним регулисањем ове области, и то најпре међународним актима од великог значаја, а што је на крају условило и доношење Закона о заштити података о личности у Србији. Доношење правних аката знатно касни у односу на брз развој у овој области, али је веома важна тенденција правног уређења заштите података о личности, а као једна од најзначајнијих области правог регулисања јесу и права субјеката чији се подаци обрађују.

IV. ПРАВА СУБЈЕКТА ЧИЈИ СЕ ПОДАЦИ ОБРАЂУЈУ

Основни циљ посебних људских права у области заштите података о личности јесте да се пружи заштита приватности, чиме се омогућава слободан развој личности у савременом друштву. На тај начин штите се појединци, али и друштво, односно целокупан правни поредак. Права грађана у вези са заштитом података о личности можемо одредити као лична права. Лична права представљају део породице грађанских права којима се

штити јединственост и непоновљивост човекове личности. Њихов основни циљ је да заштите појединца и његова лична добра од неовлашћеног утицаја свих трећих лица.⁴⁴

Признањем личних права као нових грађанских субјективних права у буржоаским европским кодификацијама грађанског права 19. и 20. века створени су услови да за повреду неимовинског интереса правних субјеката, поред већ успостављење заштите у области јавног права – уставног, кривичног и управног. Идеја о личним правима и њиховој заштити произлази из схватања о постојању универзалних вредности, просторно и временски неусловљених, припадајућих сваком појединцу као људском бићу. Те универзалне вредности у савременом праву (уставном и међународном пре свега) означавамо термином основна људска права и слободе, и дефинисана су у највишим правним документима.⁴⁵ С друге стране, поједини прописи предвиђају право на заштиту података о личности као посебно људско право, које је сложено и које се састоји из низа овлашћења гарантованих његовом имаоцу.⁴⁶ Тако и наш систем гарантује право на заштиту података о личности, који представљају лично добро човека и чини саставни део његове личности.

Данас се право на заштиту података о личности предвиђа као посебно право. Значај који подаци о личности имају данас утицали су на формирање овог посебног права. У Србији оно је најпре гарантовано највишим правним актом наше земље, те како су подаци о личности уако повезани са људском личношћу, они представљају суштински елемент приватности појединаца, и сва друга лица, и органи јавне власти су дужни да поштују податке о личности појединаца и не смеју их злоупотребљавати. Поред тога што је право на заштиту података о личности предвиђено као опште право којим се подаци штите, сви институти и питања за заштиту података о личности морају бити уређена посебним законом, код нас то је Закон о заштити података о личности. У наставку биће речи о посебним правима која припадају субјектима чији се подаци обрађују, а која су предвиђена Законом о заштити података о личности Србије, те ће бити приказана

⁴⁴ Стефан Андоновић, Драган Прља, *op.cit.*, стр. 87;

⁴⁵ Др Ивана Симоновић, др Мирослав Лазић – Грађанскоправна заштита права личности, зборник радова Правног факултета у Нишу, бр. 68, 2014. година, Ниш, стр. 270- 271;

⁴⁶ Владимир Водинелић, „Слобода медија као граница заштите података (медијска привилегија)“, Заштита података о личности и поверљиви подаци – правни стандарди, Фонд за отворено друштво, Београд 2005, стр. 70;

позитивноправна решења предвиђена домаћим законодавством, као упоредноправни приказ са европским законодавством, односно Општом Уредбом ЕУ.

1. Начело транспарентности и право на обавештеност

Темељ система заштите података о личности јесте начело транспарентности, оно је основни принцип и срж система заштите података о личности. Ово начело се може повезивати са различитим гранама, тако да се може сагледати са више страна. Дефиниција транспарентности открива три метафоре: транспарентност као јавну вредност коју прихвата друштво за борбу против корупције, транспарентност као синоним за отворено доношење одлука од стране владе и непрофитних организација и транспарентност као сложено средство доброг управљања политикама и организацијама. У првој метафори, транспарентност је испреплетена са одговорношћу. У другој, како транспарентност подстиче отвореност, то повећава забринутост за тајност и приватност, што је у нашем случају најзначајније. У трећем, креатори политике створити транспарентност поред одговорности, ефикасности и ефективности. Ова значења утичу на начин на који се обрађивачи и руковоаци података понашају и како ће спроводити своје свакодневне активности и политике.⁴⁷

Као један од појавних облика овог начела јавља се и право на обавештеност. Право на обавештеност представља правом признату могућност грађана да буду упознати са свим питањима у вези са обрадом њихових података о личности.⁴⁸ Обавештавање субјеката о прикупљању и обради њихових података повезано је са остварењем њихових права и представља нужан предуслов који се односи на заштиту приватности. Обавештавање субјеката у вези са њиховим подацима јесте супротност установљеним демократским принципима и вредностима. Право на обавештеност са једне стране подразумева да сва лица да на адекватан начин буду информисана о бројим питањима која су у вези са обрадом њихових личних података. У том смислу можемо цитирати одредбу Устава РС која предвиђа да свако има право да истинито, потпуно и благовремено буде обавештен о питањима од јавног значаја и средства јавног информисања су дужна да то

⁴⁷ Carolyn Ball University of Southern Maine, "What is transparency", article in Public Integrity, 2009, стр. 293;

⁴⁸ М. Давинић, Независна контролна тела у Републици Србији, Београд 2018, стр. 51-52;

право поштују.⁴⁹ Ово представља шире дефинисање права на обавештеност и односи се на могућност добијања информација које се посредно тичу одређеног лица. У овом контексту право на заштиту података о личности може се довести у везу са правом на јавно информисање, односно правом на добијање информација од јавног значаја, као сегментом права на обавештеност.⁵⁰ Са друге стране, право на обавештеност у ужем смислу означава право физичког лица да буде обавештен о свим обрадама у вези са подацима који се односе на њега. Обим овог права не обухвата информације од јавног значаја, већ искључиво податке о личности који се налазе у поседу другог лица – руковооца или обрађивача. Можемо рећи да је ово право материјално-процесне природе.⁵¹ Такође, њиме се омогућава да се оствари увид у све елементе обраде које се тичу његових података. Стога је право на обавештеност у ужем смислу важан елемент права на заштиту личних података. Ово право дефинисано је и Законом о заштити података о личности.

Чланом 21 ЗЗПЛ прописано је да је руковалац дужан да предузме одговарајуће мере да би лицу на које се подаци односе пружио све информације из одређених чланова овог закона.⁵² Овим чланом је најпре предвиђено да информисање мора да испуни одређене услове, односно да се информације у вези са остваривањем права морају пружити на сажет, транспарентан, разумљив и лако доступан начин, коришћењем јасних и једноставних речи, а посебно ако се ради о информацији која је намењена малолетном лицу. Такође је предвиђена могућност да се информација може пружити у писменом или другом облику, укључујући и електронски облик. Ако је лице захтев поднело електронским путем, информација се мора пружити електронским путем ако је то могуће, осим ако је то лице захтевало да се информација пружи на други начин. Ако лице на које се подаци односе то захтева, информације се могу пружити усмено, под условом да је идентитет лица несумњиво утврђен.

Закон о заштити података о личности препознаје право на обавештеност, али не користи наведени термин, већ одређује круг информација које се пружају лицу од кога се

⁴⁹ Чл. 51 Устава РС;

⁵⁰ Јелена Јовичић, „Уставно регулисање права на јавно информисање“, зборник радова, (ур. Предраг Димитријевић), Правни факултет Универзитета у Нишу, 2012, стр. 543-552;

⁵¹ Стефан Андоновић, Драган Прља, *op cit*, стр. 91;

⁵² И то чланова чл. 23, 24, 26, 29 – 31, 33, 36 – 38 и 53;

подаци прикупљају.⁵³ Законом је предвиђено да се право може да се користи у тренутку прикупљања података, подношењем захтева, а руковалац је дужан да лицу на које се подаци односе пружи информације о поступању на основу захтева и то без одлагања, а најкасније у року од 30 дана од дана пријема захтева. Тај рок може бити продужен за још 60 дана ако је то неопходно, узимајући у обзир сложеност и број захтева. Важно је напоменути да руковалац пружа информације без накнаде. Међутим, у појединим ситуацијама, руковалац може да захтева нужне административне трошкове поступања по захтеву, и то ако је захтев лица на које се подаци односе очигледно неоснован или претеран, односно када представља злоупотребу права, а посебно ако се исти захтев учестало понавља, руковалац може да наплати нужне административне трошкове пружања информације, односно поступања по захтеву. Очигледна неоснованост захтева значи да већ на први поглед, из општепознатих чињеница или из чињеница самог захтева, произлази да захтев треба одбити. Са друге стране, претераност захтева значи његову злоупотребу у смислу да се односи на знатно више података него што је подносиоцу захтева заиста неопходно за остваривање његових права и слобода. Осим што руковалац може да захтева накнаду за поступање по неоправданим захтевима, он може и да одбије да поступи по захтеву. У свим наведеним случајевима терет доказивања да је захтев очигледно неоснован или претеран лежи на руковаоцу. Када руковалац одбије захтев, или одбије да по истом поступи, њему се намеће додатна обавеза да подносиоца без одлагања обавести о разлозима за непоступање, као и да га обавести о могућности улагања правног средства, о праву на подношење притужбе Поверенику односно тужбе надлежном суду. Рок у коме се подносилац захтева мора обавестити о одбијању за поступање и могућности улагања притужбе или тужбе износи 30 дана од дана пријема захтева.

Остварење права на обавештеност разликује у зависности од тога да ли се подаци о личности прикупљају од лица на које се односе, или се прикупљају од лица на које се односе, већ од неког другог лица. Таква разлика условљава другачије правне последице и поступање руковаоца. Уколико се подаци о личности прикупљају директно од лица на које се односе, руковалац, односно обрађивач дужни су да обавесте то лице о одређеним елементима обраде дакле, лице чији се подаци прикупљају мора бити обавештено о

⁵³ Чл. 23 ЗЗПЛ;

поменути чиницима, а та обавеза настаје у тренутку прибављања података и свако касније обавештавање ствара ризик по остваривање права и интереса, па самим тим представља и повреду законске норме. Друга ситуација односи се на пружање информација о обради када подаци о личности нису прикупљени од лица на кога се подаци односе, већ од неког другог лица.⁵⁴ У другом случају руковалац је дужан да, поред информација које се пружају у првој ситуацији, обавести лице на које се подаци односе и о извору из кога или од кога потичу подаци о личности и да ли ти подаци потичу из јавно доступних извора. Рок за обавештавање лица на које се подаци односе, а у случају када се оне не прикупљају директно од њега, него од другог лица такође су прописана законом и разликују се од ситуације када се информације које се пружају кад се подаци о личности прикупљају од лица на које се односе. Како је то већ горе наведено, моменат обавештења у првом случају настаје у тренутку прибављања података, док је у другом случају законодавац предвидео да је руковалац дужан да информације пружи у разумном року после прикупљања података о личности, а најкасније у року од 30 дана, узимајући у обзир све посебне околности обраде, те се ово предвиђа као правило, док од њега постоје два изузетка. Прво, уколико се прикупљени подаци користе за комуникацију са лицем на које се односе, онда је руковалац дужан да већ током прве комуникације пружи обавештење о њиховом прикупљању. Други изузетак се односи на ситуацију у којој долази до откривања података о личности другим примаоцима, када се лице на које се подаци односе мора обавестити већ приликом првог откривања података о личности другом примаоцу. Неоправдано је решење законодавца у коме се ова два рока разликују, и не постоји јасан разлог због чега би се лице на које се подаци односе касније упознало у односу на моменат прикупљања података. Ови рокови морају бити истоветни, и у оба случаја ималац права се мора обавештавати у моменту прикупљања података из других извора, чиме би се спречила могућност злоупотребе и повећала правна сигурност.

Члановима 22 и 23 ЗЗПЛ прописано је да се они неће примењивати на обраду података коју врше надлежни органи у посебне сврхе. Посебним чланом закона прописано је које се информације стављају на располагање или пружају лицу на које се подаци односе, ако обраду врше надлежни органи у посебне сврхе. Ако обраду врше надлежни

⁵⁴ Члан 24 ЗЗПЛ;

органи у посебне сврхе, руковалац је дужан да лицу на које се подаци о личности односе стави на располагање најмање следеће информације, о идентитету и контакт подацима руковаоца, контакт податке лица за заштиту података о личности, ако је оно одређено, о сврси намераване обраде, о праву да се поднесе притужба Поверенику и контакт податке Повереника, о постојању права да се од руковаоца захтева приступ, исправка или брисање његових података о личности, односно постојању права на ограничење обраде тих података. Такође, поред основних информација из става 1, руковалац је дужан да лицу на које се подаци односе, пружи и додатне информације да би му се у одређеним случајевима омогућило остваривање његових права. Ове додатне информације могу се пружити ограничено лицу на које се подаци о личности односе, само у оној мери и у оном трајању док је то неопходно и сразмерно у демократском друштву у односу на поштовање основних права и легитимних интереса физичких лица, како би се избегло ометање службеног или законом уређеног прикупљања информација, истраге или поступака, омогућило спречавање, истрага и откривање кривичних дела, гоњење учинилаца кривичних дела или извршење кривичних санкција, заштитила јавна безбедност, заштитила национална безбедност и одбрана, заштитила права и слободе других лица.⁵⁵ Одредба нашег закона која се односи на обраду података које врше надлежни органи идентична је одредби чл. 13 Полицијске директиве која се односи на информације које се стављају на располагање или дају испитанику. Поред тога право на обавештење о обради података од стране надлежних органа у посебне сврхе предвиђено је и Законом о евиденцијама и обради података у области унутрашњих послова којим је прописано да свако може од Министарства захтевати да буде обавештен да ли се о њему обрађују подаци и које радње обраде се врше.⁵⁶ Обавештење се може добити подношењем захтева, а на поступак подношења захтева и поступак по захтеву примењују одредбе закона којим се уређује заштита података о личности. Такође и Закон о евиденцијама и обради података у области унутрашњих послова предвиђа ограничења остваривања овог права која се претежно слажу са ограничењима која предвиђа ЗЗПЛ, док се проширују само за један основ и то на случајеве када би се се тим обавештењем учинио доступним податак за који је законом, другим прописима или актима заснованим на закону одређено да се чува као тајна, а због

⁵⁵ Чл. 25 ЗЗПЛ;

⁵⁶ Закон о евиденцијама и обради података у области унутрашњих послова, *Сл. гласник РС* 24/2018;

чијег би одавања могле наступити тешке последице по интерес заштићен законом. Овим законом предвиђено је и решење да је заштићено и лице од кога се обавештење добија ако се откривањем идентитета лице излаже озбиљној опасности по живот, здравље, физички интегритет или угрожава слобода и имовина лица.⁵⁷

На основу свега претходно наведеног закључујемо да је начело транспарентности, односно право на обавештеност и информисање лица на које се подаци односе право које је прво обрађено овим законом. Ауторка је става да је то из једноставног разлога да сва остала права која су предвиђена овим законом не могу се остварити пре него што лице чији се подаци обрађују буде и само обавештено и информисано о обради својих података. На истоветан начин, право на обавештеност уређено је и у Општој уредби ЕУ. Наш закон у складу са наведеним европским прописом детаљно уређује начело транспарентности, услове које једно обавештење треба да садржи да би било валидно, додатне обавезе руковалаца о пружању обавештења, односно пребацвање терета доказвања у случајевима одбијања о давању обавештења, затим ограничења остварења ових права као и поступак његовог остварења и рокове у којима све све неопходне радње предузимају, као и права имаоца која им припадају у случајевима нпоступања по њиховим захтевима. Ово право је детаљно регулисано и једно од чешћих права чија се примена јавља у пракси и решење законодавца у вези остварења овог права је јасно постављено, осим у делу који се односи на рок који се треба изједначити када су у питању информације које се пружају кад се подаци о личности прикупљају од лица на које се односе и информације које се пружају кад се подаци о личности не прикупљају од лица на које се односе.

2. Право на приступ подацима о личности

Уколико право на обавештеност посматрамо као једну страну медаље начела транспарентности, право на приступ подацима можемо посматрати као другу страну. Код права на обавештеност грађани имају пасивну улогу, док је код права на приступ та улога активна, будући да грађани сами делују у циљу добијања информација о обради и подацима о личности.⁵⁸ Право на приступ подацима о личности по својој правној природи има одређених сличности са правом на приступ информацијама од јавног значаја.

⁵⁷ Члан 6 *ibid*;

⁵⁸ Стефан Андоновић, Драган Прља, *op.cit*, стр. 97;

Међутим, разлика се огледа у томе који интерес теже да остваре, па тако информације од јавног значаја јесу оне информације које су од значаја за заједницу и налазе се у поседу неког од органа јавне власти, док код права на приступ појединци могу од руковоаца, који може бити било који субјект, не искључиво орган јавне власти, да захтева информације у вези са својим подацима о личности.

Лице на које се подаци односе има право да од руковоаца захтева информацију о томе да ли обрађује његове податке о личности, приступ тим подацима, уколико руковалац одговори потврдно лице може да добије информације које се односе на обраду и то законом таксативно наведене информације. Руковоаци имају дужност пружања затражене информације, која се може захтевати у писменом, али и усменом облику, па се у том случају руковоацу намеће обавеза састављања записника о захтеву за приступ. Као и код права на обавештеност, и код права на приступ информације се морају доставити на сажет, транспарентан, разумљив и лако доступан начин, коришћењем јасних и једноставних израза. Законом је такође прописана и посебна ситуација уколико се подаци о личности преносе у другу државу или међународну организацију, па се предвиђа обавеза да лице на које се односе има право да буде информисано о одговарајућим мерама заштите које се односе на пренос као и ако је лицу на које се подаци односе обезбеђена остваривост његових права и делотворна правна заштита.⁵⁹ Руковалац је такође дужан да лицу на које се подаци односе на његов захтев достави копију података које обрађује⁶⁰, а прописана је и могућност да захтева накнаду нужних трошкова за израду додатних копија које захтева лице на које се подаци односе. Информације се по правилу пружају електронским путем, осим ако се не захтева неки други начин, Руковалац има обавезу да поступи по захтеву осим уколико је неопходно да се заштите подаци других лица или уколико је неопходно да се увери о идентитету подносиоца захтева да би оправдао постојање интереса остварења овог права.

Посебном одредбом предвиђено је остварење овог права уколико се његова остварење захтева од надлежних органа у посебне сврхе, међутим ова одредба је

⁵⁹ Чл. 65 ЗЗПЛ;

⁶⁰ Видети чл. 26 тач. 1-7 ЗЗПЛ;

истоветна са општом одредбом када се не ради о надлежним органима⁶¹ и предвиђа исту обавезу руковоаца о обради података, приступ тим подацима, као и истоветне таксативно наведене информације које се односе на обраду, са разликом да се у овом случају као руковоаци јављају надлежни органи, као и са разликом да је у овом случају предвиђено и ограничење права на приступ. Право на приступ се може ограничити, али само у случајевима када је у питању приступ подацима који се обрађују од стране надлежних органа, у оној мери и у оном трајању у коме је такво делимично или потпуно ограничење неопходно и представља сразмерну меру у демократском друштву, уз поштовање основних права и легитимних интереса лица чији се подаци обрађују, како би се избегло ометање службеног или законом уређеног прикупљања информација, истраге или поступака, омогућило спречавање, истрага и откривање кривичних дела, гоњење учинилаца кривичних дела или извршење кривичних санкција, заштитила јавна безбедност, заштитила национална безбедност и одбрана, заштитила права и слободе других лица.⁶² Дужност руковоаца је да писмено обавести лице на које се подаци односе да је приступ његовим подацима о личности одбијен или ограничен, као и о разлозима за одбијање или ограничење, односно да подаци о личности подносиоца захтева не обрађују, с тим што је у овом случајевима предвиђен краћи рок руковоаца о обавештењу, а то је рок од 15 дана, као и да се може притужбом обратити Поверенику, односно тужбом суду.

Право на приступ личним подацима из нашег закона у потпуности је на исти начин регулисано као и чл. 15 Опште уредбе ЕУ, односно чл. 14 и 15 Полицијске директиве која се односе на право на приступ и ограничење наведеног права од стране надлежних органа. Општа уредба ЕУ предвиђа да се захтеване информације имају пружити без одлагања, а најкасније у року од 30 дана од поднетог захтева, што је идентично са решењем српског закона. Међутим, како је пракса одговора на захтеве прописана као хитна, односно мора се одговорити без непотребног одлагања, рок од 30 дана је доста дуг временски период за поступање по овом захтеву, имајући у виду да постоји објективна могућност за бржим поступањем по захтевима за увид у личне податке.

⁶¹ Видети чл. 26 и 27 ЗЗПЛ;

⁶² Чл. 28 ЗЗПЛ;

3. Право на исправку и допуну података о личности

Свака законита обрада мора да се заснива на подацима који су тачни и потпуни, стога је закон као једно од основних начела приликом обраде података предвидео и начело тачности података. Ово начело подразумева да када се подаци обрађују они морају бити тачни и, ако је то неопходно, ажурирани.⁶³ Обавеза руковалаца јесте предузимање свих неопходних организационих и техничких мера како би се обезбедила истинитост и тачност података о личности које они обрађују. Обавеза провере тачности података од стране руковалаца не поставља се као правило, већ као изузетак, из разлога што се често дешава да руковоаоци обрађују податке великог броја грађана па не могу бити у могућности да испрате све промене нарочито када су у питању на пример подаци о промени пребивалишта или боравишта, промена презимена, бројева рачуна, имејл адресе, бројеви телефона и слично. Имајући у виду да је тачност података који се обрађују највише у интересу појединаца, они превасходно треба да покажу иницијативу за прецизним вођењем њихових података, односно имају и дужност да се сами интересују да ли су њихови подаци о личности који се обрађују тачни. Имајући у виду сврхе за које се подаци обрађују, руковалац мора да обезбеди да нетачни подаци буду без одлагања исправљени и допуњени, па је законом прописано право субјекта на исправку и допуну.⁶⁴

Право на исправку и право на допуну су процесна права која субјектима обраде омогућавају да њихови подаци који се користе буду тачни и исправни, чиме се штите њихови интереси, али и правни поредак, јер се на тај начин пружа сигурност и поузданост у правном промету. Технички гледано ово право се састоји из два посебна права – исправка и допуна, али оба ова права теже постизању истог циља, поклапање чињеничног стања са стањем које поседује руковалац. Иако се јављају заједно, ова два права се разликују, па тако право на исправку заснива се на томе да свако физичко лице има право да захтева исправку погрешног или нетачног податка о личности. Овај захтев се подноси руковоаоцу који овај податак обрађује, а подносилац захтева има обавезу да приложи и неки доказ о томе да је податак који се тренутно обрађује нетачан, на пример, уколико је лице рођено 24.05.1987. године у Нишу, а на дипломи је уписано 25.04.1987. године

⁶³ Чл. 5 ст. 4 ЗЗПЛ;

⁶⁴ Чл. 29 ЗЗПЛ;

Прокупље, ради се о нетачном податку који треба исправити, уз који се као доказ може приложити извод из матичне књиге рођених. Субјекат има право да своје личне податке допуни, и код допуне података је ситуација другачија како се ради само о непотпуном, а не нетачном податку. У том случају дешава се да је током протока одређеног временског периода дошло до извесних промена у личном статусу грађана или појединим елементима података о личности која није заведена у подацима које руковалац обрађује. Најчешћи пример за поменути случај био би промена презимена, па субјекат може захтевати да се та промена унесе, што такође укључује и давање додатне изјаве. Ово право предвиђено је и Општом уредбом, као и Полицијском директивом, на истоветан начин, те га је тако дефинисао и наш законодавац. Није предвиђен никакав посебан начин исправке и допуне података о личности, када их обрађују надлежни органи у посебне сврхе, па се може закључити да се ово право остварује на исти начин и у посебном режиму обраде као и у општем.

4. Право на брисање података о личности

Право на брисање података у нашем праву познато је још и као право на заборав. Ово право постало је једно од основних права у вези с заштитом података о личности у модерном добу. Оно се заснива на тежњи да грађани не треба да трпе последице коришћења и употребе података у прошлости, а такође предстаља својеврсно остварење начела тачности података у ситуацији када одређени податак више није потребан па га треба избрисати, односно заборавити.⁶⁵ Могућност да субјекти чији се подаци обрађују имају право да захтевају брисање сопствених података посебно је важно за ефикасну примену принципа заштите података о личности, а посебно принципа минимизације података.

Законом је прописано да лице на које се подаци односе има право да се његови подаци о личности избришу од стране руковаоца.⁶⁶ На овај начин јавне информације се претварају у приватне и трећим лицима се онемогућава да приступе таквим подацима. На захтев лица чији се подаци обрађују руковалац је дужан да податке обрише без непотребног одлагања. Овај правни стандард подразумева хитност у поступању, као и код

⁶⁵ Стефан Андоновић, Драган Прља, *op.cit.*, стр. 103;

⁶⁶ Чл. 30 ЗЗПЛ;

осталих законом предвиђених права, односно ствара се обавеза руковоаца да податке обрише одмах након пријема захтева или након краћег периода у зависности од процене да ли је брисање ових података могуће. Законом су предвиђени и случајеви када је руковалац дужан да избрише податке, и то када подаци о личности више нису неопходни за остваривање сврхе због које су прикупљени или на други начин обрађивани, када је лице на које се подаци односе опозвало пристанак на основу којег се обрада вршила, а нема другог правног основа за обраду, када је лице на које се подаци односе поднело приговор на обраду, када су подаци о личности незаконито обрађивани, када подаци о личности морају бити избрисани у циљу извршења законских обавеза руковоаца, и када су подаци о личности прикупљени у вези са коришћењем услуга информационог друштва из члана 16. став 1. овог закона, односно када су понуђене малолетним лицима.⁶⁷ На основу наведеног може се закључити да је законодавац ограничио случајеве због којих се подаци могу брисати, па се оставља утисак да је ово закључана листа случајева и да се не може проширити на друге случајеве.

Терет доказивања да неки од ових случајева нису испуњени пашће на руковоаце података, пошто су они одговорни за законитост обраде. Према принципу одговорности, руковалац мора у сваком тренутку бити у могућности да докаже да постоји правни основ за обраду података које обрађује у супротном обрада мора бити окончана. Такође, ако је руковалац јавно објавио податке о личности, његова обавеза да их избрише обухвата и предузимање свих разумних мера, укључујући и техничке мере, у складу са доступним технологијама и могућностима сношења трошкова њихове употребе, у циљу обавештавања других руковоаца који те податке обрађују да је лице на које се подаци односе поднело захтев за брисање свих копија ових података.⁶⁸

Законом су прописани и изузеци од права на брисање података и то у оној мери у којој је обрада неопходна због остваривања права слободе изражавања и информисања, поштовања законске обавезе руковоаца којом се захтева обрада или извршења послова у јавном интересу или извршења службених овлашћења руковоаца, остваривања јавног интереса у области јавног здравља, уколико је то неопходно у сврхе архивирања у јавном

⁶⁷ Чл. 30 ст. 2 ЗЗПЛ;

⁶⁸ Чл. 30 ст. 3 ЗЗПЛ;

интересу, сврхе научног или историјског истраживања, као и статистичке сврхе и у случају подношења, остваривања или одбране правног захтева.

Ово право је предвиђено и нашим законом, као и Општом уредбом ЕУ и оба прописа на истоветан начин регулишу поменуто право. Ово право прописано је чл. 17 Опште уредбе, са истим случајевима и истим изузецима, док је Полицијском директивом у чл. 16 предвиђено да државе чланице од руковоаца могу да захтевају брисање личних података без непотребног одлагања уколико се обрадом крше одредбе наведене директиве које се односе на начела обраде, законитост обраде, или када се крише правила обраде посебних категорија података, и ако се подаци морају брисати ради поштовања правне обавезе којој подлеже руковалац обраде. Чланом 32 ЗЗПЛ предвиђено брисање података од стране надлежних органа у посебне сврхе, а која одредба је истоветна са наведеном одредбом Полицијске директиве.⁶⁹

Важно је напоменути и да се у теорији прави разлика између права на брисање и права на заборав. Право на заборав подразумева право на брисање личних података са интернет претраживача, као што је на пример Гугл, односно да се одређени подаци избришу како им трећа лица више не би могла ући у траг. Извесна разлика између ова два права би се могла направити. Наиме, код права на заборав ради се о уклањању одређених УРЛ адреса из резултата претраге али садржаји предметне странице више нису доступни трећим лицима иако остају на мрежи, док се код права на брисање подаци бришу из евиденција руковоаца. Из овога произилази још једна разлика, а то је да се код права на брисање ради о подацима који никада нису били намењени јавности, док право на заборав подразумева јавно објављене информације. Иако одређене разлике ова два права заиста постоје, циљ њиховог остварења је исти, а то је брисање личних података субјеката за којима више не постоји потреба чувања и обраде. Право на заборав је заправо право које се развило из права на брисање података и представља његов шири део, док се његова

⁶⁹ Такође право на брисање предвиђено Законом о евиденцијама и обради података у области унутрашњих послова који чл. 7 предвиђа да је Министарство дужно да, без одлагања, исправи и ажурира податке за које се утврди да су нетачни, као и да се прикупљени и у евиденције унети подаци о личности морају брисати по истеку рокова чувања утврђених овим или другим законом или када се утврди да су престали да постоје разлози због којих је податак о личности унет у одговарајуће евиденције;

примена развила праксом Европског суда за људска права као и праксом Суда правде Европске уније⁷⁰.

5. Право на ограничење обраде

Право на ограничење обраде је самостално право које помаже остварењу правне сигурности када није извесно да ће обрада података бити законита у будућем периоду.⁷¹ Лице на које се подаци односе има право да се обрада његових података о личности ограничи од стране руковоаца ако је испуњен један од следећих случајева: ако лице на које се подаци односе оспорава тачност података о личности, ако је обрада незаконита, а лице на које се подаци односе се противи брисању података о личности и уместо брисања захтева ограничење употребе података, ако руковоацу више нису потребни подаци о личности за остваривање сврхе обраде, али их је лице на које се подаци односе затражило у циљу подношења, остваривања или одбране правног захтева и на крају ако лице на које се подаци односе је поднело приговор на обраду, а у току је процењивање да ли правни основ за обраду од стране руковоаца претеже над интересима одређеног лица.⁷²

У сваком случају, када је поднет захтев за остварење права на ограничење обраде, подаци се могу обрађивати али само у ограниченом обиму и то само на основу пристанка лица на које се подаци односе, осим ако се ради о њиховом похрањивању или у циљу подношења, остваривања или одбране правног захтева. Подаци се могу и даље обрађивати и уколико то налажу интереси заштите права других лица, као и у случају заштите значајних јавних интереса.⁷³ Дакле, интереси морају бити од ширег значаја за друштвену или државну организацију, што руковалац посебно мора образложити и оправдати. У вези остварења овог права постоји и обавеза руковоаца да обавести лице на које се подаци односе о престанку дејства права на ограничење обраде. Како је ово право привременог карактера, орган мора упутити обавештење пре него што установљена ограничења престану да важе.⁷⁴

⁷⁰ Више о праву на заборав видети одлуку Суда правде Европске уније у случају Google v. Costeja - Court of Justice of the European Union, Google Spain SL, Google Inc. Vs. Agencia Espanola de Proteccion de Datos (Google v. Costeja), Case C-131/12, 2014;

⁷¹ Стефан Андоновић, Драган Прља, *op.cit.*, стр. 107;

⁷² Чл. 31 ЗЗПЛ;

⁷³ Чл. 31 ст. 2 и 3 ЗЗПЛ;

⁷⁴ Чл. 32 ст. 3 ЗЗПЛ;

Одредба која се односи на право на ограничење обраде предвиђена је и Општом уредбом ЕУ⁷⁵ и наш закон је и овде следио пример уредбе и предвидео исту садржину овог права. Када говоримо о обради података од стране надлежних органа у посебне сврхе, законом је предвиђено да се одредбе члана који се односи на ограничење обраде не примењује на обраду коју врше надлежни органи, већ је у складу са чл. 16 Полицијске директиве предвиђено да је руковалац дужан да ограничи обраду ако се ради о једном од следећих случајева: тачност података о личности је оспорена од стране лица на које се подаци односе, а њихова тачност, односно нетачност се не може утврдити или подаци о личности морају бити сачувани у циљу прикупљања и обезбеђивања доказа.⁷⁶

6. Право на преносивост података

Субјекти података уживају право на преносивост података с обзиром на то да данашње друштво функционише на основу модерне дигиталне технологије која омогућава пренос велике количине података. Основни циљ овог права јесте пружање могућности субјектима да своје личне податке преносе директно од једног руковоаца другом ако је то технички изводљиво, и на тај начин контролишу своје податке који се налазе код других лица. Увођењем овог права у правни систем намера законодавца била је стварање окружења у којем би субјекти могли несметано селити своје податке, било да ступају у одређени правни однос, или желе да се пребаце са једне услуге на другу. Тренутно је ситуација таква да се корисници тешко одваже на промену рачуна, е-поште, календара и сличних апликација због података који се тамо налазе. Циљ преносивости података јест доскочити том проблему.⁷⁷

Суштина овог права може се разложити на два посебна овлашћења. Прво овлашћење омогућава лицу да добије своје податке од руковоаца који их је обрађивао, док се друго овлашћење односи на могућност имаоца да захтева од руковоаца да његове личне податке проследи другом руковоацу без ометања. Праву на преносивост података кореспондира обавеза руковоаца да достави податке другом, изабраном руковоацу у

⁷⁵ Чл. 31 Опште уредбе;

⁷⁶ Чл. 32 ст. 2 ЗЗПЛ;

⁷⁷ ГДПР Информер, Службене смернице о преносивости података 2018, доступно на <https://gdprinformer.com/hr/gdpr-clanci/sluzbene-smjernice-o-prenosivosti-podataka>;

структурисаном, уобичајено коришћеном и електронски читљивом облику.⁷⁸ То значи да подаци морају бити уобличени у формату који дозвољава лако сналажење, који се обично користи у правном промету и који може бити рачунарски обрађен. Два су услова примене овог права, први се односи на случај када се обрада података врши на основу пристанка лица, док се други тиче аутоматске обраде података.⁷⁹ Руковалац је дужан да поступи по захтеву за пренос података у одређеном року, а такође има дужност да пружи помоћ лицу на кога се подаци односе, будући да је реч о новом праву, које није свима познато, па нису ни у потпуности јасне могућности његове реализације и примене. Законом су предвиђена још нека правила у примени овог права а то је да његово остваривање нема утицаја на примену права на брисање података, као и да се не може остварити ако је обрада нужна за извршење послова од јавног интереса или за вршење службених овлашћења руковоаца. Остваривање права из овог члана не може штетно утицати на остваривање права и слобода других лица. Ово право преузето је из чл. 20 Опште уредбе и дефинисано на идентичан начин. Одредбе закона којима је регулисано ово право не примењују се на обраду коју врше надлежни органи у посебне сврхе.⁸⁰

Поред преноса података између руковоаца законом је предвиђена још једна могућност коју ћемо у овом делу само споменути, јер представља посебан део који се односи на преносивост података, а то је могућност преноса података у друге државе и међународне организације. Приликом преноса података о личности морају се поштовати општа начела преноса, и сваки пренос података о личности чија је обрада у току или су намењени даљој обради после њиховог преношења у другу државу или међународну организацију, може се извршити само ако у складу са осталим одредбама закона о заштити података о личности па руковалац и обрађивач морају да поступају у складу са законом прописаним условима, а у циљу обезбеђивања примереног нивоа заштите физичких лица који је једнак нивоу који гарантује овај закон. Пренос података може се извршити ако је утврђено да друга држава, део њене територије или један или више

⁷⁸ Чл. 36, ст. 1 ЗЗПЛ;

⁷⁹ Чл. 36 ст. 1 тач. 1 и 2 ЗЗПЛ;

⁸⁰ Видети чл. 36 ст. 5 ЗЗПЛ;

сектора одређених делатности у тој држави или та међународна организација обезбеђује примерени ниво заштите података о личности.⁸¹

Сматра се да је примерени ниво заштите обезбеђен у државама и међународним организацијама које су чланице Конвенције Савета Европе о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података, односно у државама, на деловима њихових територија или у једном или више сектора одређених делатности у тим државама или међународним организацијама за које је од стране Европске уније утврђено да обезбеђују примерени ниво заштите.⁸² Руковалац или обрађивач могу да пренесу податке о личности у другу државу или у међународну организацију за коју није утврђено постојање примереног нивоа заштите, само ако је руковалац, односно обрађивач обезбедио одговарајуће мере заштите ових података и ако је лицу на које се подаци односе обезбеђена остваривост његових права и делотворна правна заштита.⁸³

Као што се може приметити, ово право је јако комплексно и садржи одређена посебна овлашћења, услове примене као и посебна правила приликом остварења наведеног права, али на основу наведеног се може закључити да је пренос података између самих руковоаца, као и пренос података у друге државе и међународне организације олакшан, али да руковоаоци података имају велику одговорност заштите података приликом њиховог преноса. Њихова обавеза састоји се у обезбеђивању правилног и законитог преношења података о личности, затим обавезе пружања обавештења о преносу, као и да се старају да постоје адекватне мере заштите приликом преноса од стране руковалаца, као и да ли су мере заштите у државама или међународним организацијама где се подаци преносе такође адекватане и да ли пружају висок ниво заштите података о личности субјеката чији се подаци преносе. Иако су правила преноса, одговорност и мере заштите предвиђене законом, ово право је оно које је најчешће подложно злоупотреби.

⁸¹ Чл. 63 ЗЗПЛ;

⁸² Чл. 64 ЗЗПЛ;

⁸³ Чл. 65 ЗЗПЛ;

7. Права у вези са аутоматизованим доношењем појединачних одлука

Модерна технологија данас је унапредовала до нивоа да рачунари могу самостално доносити поједине одлуке. Овај начин функционисања оперативних система заснован је на аутоматизацији. Ови системи функционишу на тај начин што се у њега већ поставе одређени параметри и правила у оквиру којих систем може самостално да предвиди одређену ситуацију. Како су се ови системи показали као веома корисни, данас је њихова употреба распрострањена у скоро свим процесима одлучивања. Ипак, мора се имати на уму да је из оваквих система приликом одлучивања изузет људски фактор, и да сам систем одлучује на основу постављених алгоритама не улазећи у контекст околности конкретног случаја. Како не би дошло до злоупотреба овако прибављених података и како би се избегле нежељене последице субјекта чији су подаци прикупљени на овај начин, систем заштите података признаје грађанима посебно право у вези са аутоматизованим доношењем појединачних одлука и профилисањем.

Законом је прописано да лице на које се подаци односе има право да се на њега не примењује одлука донета искључиво на основу аутоматизоване обраде, укључујући и профилисање, ако се том одлуком производе правне последице по то лице или та одлука значајно утиче на његов положај.⁸⁴ Из наведеног се може закључити да је лицу остављена могућност да бира да ли ће се на њега примењивати одлуке које су донете на основу аутоматске обраде података, укључујући и профилисање, али и да таква одлука мора да има одређени правни значај. Профилисање се одређује као начин аутоматске обраде података који користи податке ради предвиђања и разумевања појединих личних аспеката живота и навика одређеног лица, а посебно у вези са предвиђањем квалитета личних и професионалних способности, финансијском ситуацијом, здравственим стањем, афинитетима и другим карактеристикама које говоре више о самом профилу (личности) одређеног лица.⁸⁵

Приликом овакве врсте обраде података руковооци су дужни да примене одговарајуће мере заштите права, слобода и легитимних интереса лица на које се подаци односе, у циљу избегавања прављења разлике између људи, односно да не дође до

⁸⁴ Чл. 38 ст. 1 ЗЗПЛ;

⁸⁵ Стефан Н. Андоновић *op.cit.*, стр. 203;

дискриминативних одлука, а нарочито да се обезбеди учешће физичког лица под контролом руковоаца у доношењу одлуке, право лица на које се подаци односе да изрази свој став у вези са одлуком, као и право лица на које се подаци односе да оспори одлуку пред овлашћеним лицем руковоаца, односно да уложи правна средства уколико сматра да одлука није правилна или законита.⁸⁶ Подразумева се, дужност је руковоаца да приликом примене аутоматизоване обраде примени одговарајуће мере које пружају безбедност подацима о личности који су основне средство такве обраде.

Од овог права такође постоје изузеци и предвиђају се три групе случајева у којима се морају прихватају резултати аутоматске обраде података.⁸⁷ Прва група се односи на случајеве када је оваква обрада неопходна за закључење или извршење уговора између лица на које се подаци односе и руковоаца, на пример да се приликом одабира од великог броја пријављених кандидата за запослење на аутоматски начин од прикупљених података направи ужи круг лица који највише одговарају датом опису посла, друга, уколико је обрада заснована на закону, ако су тим законом прописане одговарајуће мере заштите права, слобода и легитимних интереса лица на које се подаци односе, и трећа уколико је заснована на изричитом пристанку лица на које се подаци односе, па будући да пристанак лица постоји обрада се може вршити на предвиђен начин.

Законом о заштити података о личности предвиђена су и правила која се односе на аутоматизовано доношење појединачних одлука и профилисање у вези са обрадом коју врше надлежни органи у посебне сврхе, те је предвиђено да је забрањено доношење одлуке искључиво на основу аутоматизоване обраде коју врше надлежни органи у посебне сврхе, укључујући и профилисање, ако таква одлука може да произведе штетне правне последице по лице на које се подаци односе, или значајно утиче на положај тог лица, осим ако је доношење такве одлуке засновано на закону и ако су тим законом прописане одговарајуће мере заштите права и слобода лица на које се подаци односе, а најмање право да се обезбеди учешће физичког лица под контролом руковоаца у доношењу одлуке.⁸⁸ Закључује се да је обрада од стране надлежних органа из овог члана дефинисана

⁸⁶ Чл. 38 ст. 3 ЗЗПЛ;

⁸⁷ Чл. 38 ст. 2 ЗЗПЛ;

⁸⁸ Чл. 39 ЗЗПЛ;

на исти начин као код опште обраде, са разликом да је у овом случају врше надлежни органи.

Општом уредбом ово право предвиђено је чл. 22 и наш закон га је прописао на исти начин као и Уредба. У овој области од великог значаја је Конвенција Савета Европе о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података, која је ратификована и у Србији и представља део нашег правног поретка, и којом стране уговорнице преузимају обавезу да примењују ову конвенцију на збирке и аутоматске обраде личних података у јавном и приватном сектору.⁸⁹ У конкретном случају, од велике је важности примена ове Конвенције уз постојећи закон, као допуна овој комплексној области аутоматизоване обраде података. Наш закон је по угледу на европско законодавство предвидео постојање овог права, као и начин његовог остваривања. Добра пракса јесте постојање слободе одлучивања субјектата да ли желе да се њихови подаци обрађују аутоматизованом обрадом, али је споран део који се тиче изузетака који се односе на обраду засновану на посебном закону, па увек треба бити на опрезу да сви посебни закони буду усклађени са Законом о заштити података о личности, поменутом Конвенцијом која се примењује код аутоматизоване обраде, као и свим потребним европским стандардима како би дошло до хармонизације правних прописа у овој области у развоју.

8. Право на приговор

Основно право на основу кога се обезбеђује законитост обраде личних података субјектата јесте и право на правно средство, односно право на правни лек. Правним леком омогућава се одређеном лицу да тражи заштиту поводом повреде неког свог права. Сматра се да држава омогућава грађанима право на правни лек, као субјективно јавно право које спречава државну самовољу и омогућава контролу над монополом државе и њених органа, што омогућава остваривање легитимних интереса грађана и могућност контроле неправилних и незаконитих одлука.⁹⁰ Значај права на правно средство препознат је у најважнијим међународним документима, те тако и Европска конвенција за заштиту

⁸⁹ Закон о потврђивању конвенције о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података *Сл. лист СРЈ - Међународни уговори*, 1/92, *Сл. лист СЦГ - Међународни уговори*, 11/2005 - др. закон и *Сл. гласник РС - Међународни уговори*, 98/2008 - др. закон и 12/2010;

⁹⁰ Тадија Бубаловић, „Право на правни лијек против одлука тијела државне власти према домаћем и међународном праву“, *Зборник Свеучилишта Либертас*, бр.3/2018, Загреб 2018, стр. 266;

људских права и основних слобода, у члану 13, посвећује пажњу праву на делотворни правни лек. Као и у случају осталих права и право на правно средство у вези са обрадом личних података, тј. право на приговор, регулисано је на истоветан начин Законом о заштити података о личности и Општом уредбом ЕУ.

Закон о заштити података о личности познаје право на приговор као посебно правно средство против обрада података о личности и одлука за које лице сматра да су неправилне или незаконите. Ако сматра да је то оправдано у односу на посебну ситуацију у којој се налази, лице на које се подаци односе има право да у сваком тренутку поднесе руковоаоцу приговор на обраду његових података о личности укључујући и профилисање које се заснива на тим одредбама. Руковалац је дужан да прекине са обрадом података о лицу које је поднело приговор, осим ако је предочио да постоје законски разлози за обраду који претежу над интересима, правима или слободама лица на који се подаци односе или су у вези са подношењем, остваривањем или одбраном правног захтева. Важан елемент код права на приговор јесте и дужност руковоаоца да најкасније приликом успостављања прве комуникације са лицем на које се подаци односе упозори то лице на постојање права, и да га упозна са тим правима на изричит и јасан начин, одвојено од свих других информација које му пружа. По уложеном приговору, руковалац мора да престане са обрадом података како би се спречио евентуални настанак штете.⁹¹ Приговор се, дакле, може поднети у сваком тренутку обраде, што значи да он не може бити преурађен или неблаговремен.⁹²

Ипак предвиђа се и изузетак, када руковалац може наставити са обрадом уколико докаже легитимну потребу за обрадом која претеже над интересима субјекта коме подаци припадају. Такође, када је реч о обради података која се врши у циљу припремања или одбране од правног захтева, руковалац нема обавезу да прекине са обрадом. Треба поменути да је право на приговор апсолутно право у вези са обрадом података у циљу директног маркетинга, односно оглашавања. Наиме, законом је предвиђено да лице на које се подаци односе има право да у сваком тренутку поднесе приговор на обраду својих

⁹¹ Чл. 37 ст. 1 ЗЗПЛ;

⁹² Стефан Андоновић, Драган Прља, *op.cit*, стр. 107;

података о личности који се обрађују за потребе директног оглашавања, укључујући и профилисање, у мери у којој је оно повезано са директним оглашавањем. Ако лице на које се подаци односе поднесе приговор на обраду за потребе директног оглашавања, подаци о личности не могу се даље обрађивати у такве сврхе.⁹³

Закон, као ни Уредба не садрже детаљније одредбе у вези са начином поступања руковоаца са приговором, већ је само предвиђена обавеза обавештавања субјекта о основаности његовог захтева у року од 30 дана од дана пријема захтева. Рок се може продужити за исти временски период уколико је захтев сложен или се односи на велики број података. Ако пропусти поменуте рокове, јавља се обавеза органа да обавести лице које је уложило приговор да има право на притужбу Поверенику, односно тужбу суду. Када лице поднесе приговор руковоацу то не искључује његову могућност да поднесе притужбу Поверенику због повреде неке од одредби закона у односу на његове личне податке. Такође, приговор руковоацу не утиче ни на могућности остваривања судске заштите права лица на које се подаци односе, што би значило да једно физичко лице може истовремено да поднесе приговор руковоацу, притужбу Поверенику и тужбу суду.⁹⁴

9. Ограничења права

Законом је предвиђено да и сва напред наведена права могу да буду ограничена, те и Закон о заштити података о личности познаје институт ограничења права која су у вези са заштитом података о личности. Основни услов за ограничење права грађана у вези са подацима о личности јесте да та ограничења не задиру у суштину основних права и слобода и ако то представља неопходну и сразмерну меру у демократском друштву.⁹⁵ Треба нагласити да ограничење не мора да буде уведено законом, већ се може увести и актом ниже правне снаге, тумачећи одредбе Закона о заштити података о личности.⁹⁶ Чланом 40 ЗЗПЛ предвиђено је да ограничење права може се увести ради заштите неког од ширих друштвених интереса, као што су одбрана, јавна безбедност, спречавање истраге и откривање кривичних дела, гоњење учинилаца кривичних дела, других важних општих јавних интереса, а посебно важних државних или финансијских интереса Републике

⁹³ Чл. 37 ст. 2 и 3 ЗЗПЛ;

⁹⁴ Стефан Андоновић, Драган Прља, *op.cit*, стр. 114-115;

⁹⁵ Чл. 40 ст. 1 ЗЗПЛ;

⁹⁶ Стефан Андоновић, Драган Прља, *op.cit*, стр. 116;

Србије укључујући монетарну политику, буџет, порески систем, јавно здравље и социјалну заштиту, независности правосуђа и судских поступака, спречавање, истраживање, откривање и гоњење повреда професионалне етике, функције праћења надзора или вршења регулаторне функције, заштите лица на које се подаци односе, или права и слобода других лица као и остваривања потраживања у грађанским стварима.

Елементи које треба узети у обзир прилико увођења ограничења су:

1. Сврха или врста обраде,
2. Врсте података о личности,
3. Обим ограничења,
4. Мере заштите у циљу спречавања злоупотребе, недозвољеног приступа или преноса податка,
5. Особености руковоаоца,
6. Временски период чувања и примене мере заштите,
7. Ризике по права и слободу лица,
8. Право на информисање о ограничењу.⁹⁷

Дакле, могућност ограничења права у вези са заштитом података заснива се на Закону о заштити података о личности, али сам тај закон дозвољава да о ограничењима одлучују органи јавне власти другим актима ниже правне снаге. То значи да је законодавац са постављеним критеријумима успоставио ограничења, односно параметре за дискрециону оцену, јер је немогуће очекивати да се законом уреде све могуће ситуације, због чега се одлука у ванредним околностима препушта органима јавне власти, који су ближи грађанима и конкретним ситуацијама.⁹⁸

V. МЕХАНИЗМИ ПРАВНЕ ЗАШТИТЕ ПОДАТАКА О ЛИЧНОСТИ

У претходном поглављу представљена су права субјеката која су предвиђена Законом о заштити података о личности као посебна права. Само предвиђање ових права није довољно, већ је потребно установити правни механизам остварења и заштите истих и

⁹⁷ Чл. 40 ст. 2 ЗЗПЛ;

⁹⁸ Стефан Андоновић, Драган Прља, *op.cit*, стр. 117-118;

то кроз призму права која припадају субјектима приликом њихових остварења, поступак остварења, надлежне органе који у тим поступцима поступају и одлуке које у њима доносе и којим роковима су они обавезани. У предстојећем делу рада биће објашњено која су то права која припадају субјектима у случајевима када дође до повреде неког од посебно предвиђеног права, какав је поступак њиховог остварења као и који су органи надлежни за њихово поступање.

1. Обраћање руковоацу

Физичко лице чији се подаци обрађују своја права у вези са подацима о личности најпре остварује пред руковоацем. Законом о заштити података о личности су, како смо раније навели, предвиђена посебна права лица чији се подаци обрађују. Субјекти о чијим подацима је реч се могу обратити конкретном руковоацу *захтевом за остваривање права* у вези са обрадом његових података о личности. Руковалац је свако физичко или правно лице, односно орган власти који самостално или заједно са другима одређује сврху и начин обраде података о личности. У пракси то значи да, руковалац најпре одлучује да почне прикупљање и обраду података и утврђује правни основ за такву обраду. Руковалац такође одређује који подаци о личности се обрађују, у коју сврху се они обрађују, о којим појединцима се прикупљају подаци, да ли ће се подаци даље дистрибуирати и, ако да, коме и колико дуго ће се подаци чувати. У неким случајевима могуће је да више од једног ентитета врши улогу руковоаца, односно више од једног ентитета доноси одлуке о сврси и начину на који се ти подаци обрађују, они ће се тада сматрати заједничким руковоацима, па ће имати обавезу да на транспарентан начин одреде одговорност сваког од њих за поштовање права и обавеза предвиђених законом, а посебно у погледу остваривања права лица на које се подаци односе.⁹⁹

Субјекат чији се подаци обрађују руковоацу се обраћа захтевом за остварење било ког законом предвиђеног права. Закон није предвиђено како треба да изгледа наведени захтев, међутим Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности израдио је формуларе захтева који треба да олакшају грађанима остваривање

⁹⁹ Данило Кривокапић, Јелена Адамовић, Дуња Тасић, Андреј Петровски, Петар Калезић, Др Ђорђе Кривокапић „Водич кроз закон о заштити података о личности и ГДПР, тумачење новог правног оквира“ 2019, стр. 27-28;

ових права. Први захтев се односи на ситуације у којима субјекат може да провери да ли неки руковалац поседује податке о њему и да затражи увид у те податке и/или издавање копије. Другим захтевом од руковаоца може да се тражи исправка, допуна, ажурирање, брисање података итд. Оба захтева је могуће преузети на сајту Повереника¹⁰⁰, а захтеви се могу упутити руковаоцима за које се претпоставља или зна да располажу личним подацима.

Захтев за остваривање права у вези са обрадом података о личности упућује се руковаоцу података, тј. физичком или правном лицу, односно органу власти који обрађује податке. Руковалац је дужан да поступи по захтеву у року од 30 дана од дана пријема захтева. Тај рок може бити продужен за још 60 дана ако је то неопходно, узимајући у обзир сложеност и број захтева. О продужењу рока и разлозима за то продужење руковалац је дужан да обавести лице на које се подаци односе у року од 30 дана од дана пријема захтева. Ако је лице на које се подаци односе поднело захтев електронским путем, информација се мора пружити електронским путем ако је то могуће, осим ако је лице захтевало да се информација пружи на други начин.¹⁰¹ Уколико руковалац удовољи захтеву он има дужност да, сагласно члану 26 Закона о заштити података о личности, лице на које се подаци односе обавести о поседовању информације, а субјекат може да захтева и да се изврши увид у документ са траженом информацијом, док је ставом 3 истог члана прописано да је руковалац дужан да лицу на које се подаци односе, на његов захтев изда копију докумената са траженом информацијом, и та копија се доставља субјекту на начин како је он то определио захтевом, односно поштом, електронским путем, или на неки други одабран начин. Руковалац може да захтева накнаду нужних трошкова за израду додатних копија које захтева лице на које се подаци односе. Ако руковалац не поступи по захтеву лица на које се подаци односе, дужан је да о разлозима за непоступање обавести то лице без одлагања, а најкасније у року од 30 дана од дана пријема захтева, као и да га поучи о праву на подношење притужбе Поверенику, односно тужбе суду. Након пријема

¹⁰⁰<https://www.poverenik.rs/sr/%D0%B7%D0%B0%D1%88%D1%82%D0%B8%D1%82%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%B0/%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%B8.html>

¹⁰¹ Чл. 21 ЗЗПЛ;

захтева руковалац може да удовољи захтеву, може да одбије захтев, а може се десити да на поднети захтев не одговори у законом предвиђеном року.

На основу наведеног се може закључити да иницијални акт остварења неког од прописаних права јесте обраћање руковоацу како би субјекат добио све неопходне информације од руковоаца који обрађује његове податке. Уколико руковалац у законом предвиђеном року не поступи по захтеву или одбије да поступи по његовом захтеву, а лице сматра да је обрада његових података извршена супротно одредбама закона, може поднети притужбу Поверенику, односно тужбу суду као следећи вид заштите његових законом прописаних права. Рокови предвиђени законом, као и могућност продужења рокова, па и без обзира на број захтева који се руковоацу пошаље, су довољни како би руковоаци у складу са својим техничким могућностима одговорили подносиоцима захтева. Такође, постоји додатна обавеза руковоаца да о разлозима за непоступање обавести лице у најкраћем могућем року и без одлагања, а предвиђен је и крајњи рок обавезе обавештења, односно рок од 30 дана од дана пријема захтева, а најважније јесте поука подносиоцу захтева да има право да поднесе притужбу Поверенику, односно тужбу суду у случајевима када се његовом захтеву није удовољило. Уколико и након тога субјекат сматра да је до повреде неког од законом предвиђених права дошло, пружају му се даљи начини остварења његових права.

2. Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности и поступак остварења права субјеката пред Повереником

У области заштите података о личности прелама се велики број приватних и јавних интереса. Поред лица приватног права и државни органи такође прикупљају и користе велики број података грађана, стога је било неопходно успоставити независни орган у овој области с циљем заштите различитих интереса и права. У нашем праву то је Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности (у даљем тексту Повереник). Институција Повереника за информације од јавног значаја установљена је Законом о слободном приступу информацијама од јавног значаја (ЗСПИЈЗ) из 2004.

године.¹⁰² Доношењем Закона о заштити података о личности надлежност Повереника се шири и на ову област. Повереник је посебно независно тело чија је надлежност усмерена на обављање стручних и контролних послова у вези са заштитом права и слобода грађана у области информација од јавног значаја и заштите података о личности, што говори о комплексној правној природи и сложеној функцији које ово тело има у праву Србије. На основу самог назива ове институције можемо закључити да се ради о комплексној правној природи институције и значајној улози које ово тело има у заштити права и слобода.¹⁰³ На основу таквих карактеристика Повереника можемо одредити као независно надзорно и контролно тело. Данас, и поред значајне улоге коју има у правном систему Републике Србије, Повереник не представља уставну категорију, већ су питања у вези са његовим статусом, улогом, пословима и овлашћењима регулисана у два посебна закона и то Законом о слободном приступу информацијама од јавног значаја и Законом о заштити података о личности.¹⁰⁴ Законом је предвиђено да је у питању независно тело, односно приликом вршења својих овлашћења и послова, у складу са Законом о заштити података о личности Повереник је потпуно независан, слободан је од сваког непосредног или посредног спољног утицаја и не може да тражи нити да прима налоге од било кога.¹⁰⁵ Повереник у својој надлежности има велики број послова, а његов основни задатак у области заштите података о личности тиче се вршења надзора над применом и обезбеђивања правилне примене Закона о заштити података о личности. Један од важнијих послова односи се на поступање по притужбама лица на које се подаци односе, тако што утврђује да ли постоји повреда и, уколико постоји, стара се о санкционисању лица која су повреду учинила, као и о санирању последица.

У случајевима када руковалац одбије захтев или не поступи по захтеву у року од 30 дана, субјекат има право да поднесе притужбу Поверенику. Институт притужбе уводи се доношењем новог закона, чиме се мења раније постојеће решење које је предвиђало

¹⁰² Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја *Сл. гласник РС*, 120/2004, 54/2007, 104/2009, 36/2010 и 105/2021;

¹⁰³ М. Давинић, *op.cit*, стр. 23.

¹⁰⁴ Стефан Андоновић „Правна природа повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности“, Београд, 2019, стр. 207;

¹⁰⁵ Чл. 74 ЗЗПЈ;

подношење жалбе Поверенику.¹⁰⁶ Лице на које се подаци односе има право да поднесе притужбу Поверенику ако сматра да је обрада података о његовој личности извршена супротно одредбама Закона о заштити података о личности.

С циљем поједностављења подношења притужбе од стране грађана, Повереник је донео правилник о обрасцу притужбе уз који је одштампан наведени образац и чини саставни део овог правилника. Притужба се може поднети електронским путем, не искључујући и остала средства комуникације, односно достављање у писаном облику, или на пример достављање скенираног примерка притужбе на е-мејл адресу повереника.¹⁰⁷ Када говоримо о поступању по притужби, на овај поступак сходно се примењују одредбе закона којим се уређује инспекцијски надзор (Закон о инспекцијском надзору) у делу који се односи на поступање по представкама.¹⁰⁸ Представка је пријава, петиција, предлог и акт другог назива кога заинтересовано физичко и правно лице подноси инспекцији у циљу иницирања покретања поступка инспекцијског надзора.¹⁰⁹ Представке грађана и правних лица имају дејство иницијативе за покретање поступка, а подносиоци тих иницијатива немају својство странке у поступку који се може покренути на основу те иницијативе.¹¹⁰ Поступак се покреће по службеној дужности,¹¹¹ што значи да Повереник, приликом пријема притужбе од стране грађана, покреће поступак по службеној дужности, док лице које је притужбу поднело није странка у поступку. Приликом поступања по представи може се десити да странка поднесе неуредну, непотпуну или неразумљиву преставку. Инспекција има обавезу да обавести подносиоца о неуредности представке, и представку враћа на уређење, па се иста као уредна мора поднети у року од 8 дана. Ако подносилац представке, након обавештења инспекције не уреди представку у предвиђеном року сматра се да је подносилац одустао од представке.¹¹² Такође, прописано је да се

¹⁰⁶ Чл. 38-43 Закона о заштити података о личности („Сл. гласник РС“ бр. бр. 97/2008, 104/2009 - други закон, 68/2012 - Одлука УС РС и 107/2012.);

¹⁰⁷ Правилник о обрасцу притужбе, *Сл. гласник РС*, 40/2019;

¹⁰⁸ Чл. 82 ЗЗПЈ;

¹⁰⁹ чл. 3 ст. 1 тач. 8 Закона о инспекцијском надзору, *Службени гласник РС*, 36/2015, 44 / 2018 - др. закон, 95/2018;

¹¹⁰ Чл. 18 ст. 3 ЗИН;

¹¹¹ Чл. 18 ст. 1 ЗИН;

¹¹² Чл. 18 ст. 4 ЗИН;

представка може поднети и анонимно.¹¹³ Иако је подношење притужбе Поверенику знатно олакшано предвиђањем образаца који се само попуњава подацима, сигурно је да постоји могућност да иста буде неуредна, непотпуна или неразумљива, те аутор сматра да се могућност уређења треба применити и у случају подношења притужбе Поверенику, док подношење анонимне притужбе никако не може бити применљиво како се ради о подацима о личности који јасно морају бити истакнути у поднетим захтвима прво руковоацу, а затим и Поверенику. Даље, представке инспекцији су често врло бројне, па се омогућава се да се инспекције не оптерећују неоснованим представкама, и предвиђа се да инспектор није дужан да поступа по свакој представи и законом о инспекцијском надзору је утврђено његово дискреционо овлашћење да не покрене поступак по службеној дужности, тако инспектор неће покренути поступак по службеној дужности на основу представке ако је процењен незнатан ризик или је посреди злоупотреба права.¹¹⁴ Кад инспектор утврди да не постоје услови за покретање поступка по службеној дужности, има обавезу да о томе обавести подносиоца представке без непотребног одлагања, а најкасније у року од 30 дана од дана пријема представке. На захтев подносиоца представке, инспектор обавештава подносиоца представке како је поступио са представком, најкасније у року од 15 дана од дана пријема захтева.¹¹⁵ Иако подносилац представке инспекцијском надзору, осим изузетно, нема својство странке у поступку, он ипак има одређени правни интерес с обзиром да се у поступку инспекцијског надзора одлучивало о неком његовом праву или интересу, и против донете одлуке може да поднесе тужбу Управном суду, те се он ипак може јавити као активно легитимисана странка у управном спору. На сличан начин предвиђен је и неки вид дискреционог овлашћења Повереника приликом поступања са притужбом. Ако је притужба Поверенику очигледно неоснована, преобимна или се претерано понавља, Повереник може да тражи накнаду нужних трошкова или да одбије да поступа по тој притужби, уз навођење разлога којима се доказује да се ради о неоснованом, преобимном или претерано понављаном захтеву, а такође је предвиђена и обавеза обавештавања подносилаца притужбе о стадијуму у којем се поступак налази, као и о донетим одлукама по притужби. Повереник

¹¹³ М. Стефановић, Д. Миловановић, Ј. Стефановић, И. Драгошан, „Водич за примену закона о инспекцијском надзору“, Београд, 2015, стр. 159;

¹¹⁴ Чл. 18 ст. 5 ЗИН;

¹¹⁵ чл. 18 ст. 6 и 7 ЗОИН;

је дужан да подносиоца притужбе обавести о току поступка који води, резултатима поступка, као и о праву лица да покрене судски поступак. Ако Повереник у року од 60 дана од дана подношења притужбе не поступи по притужби или лице не обавести о току поступка који води, резултатима поступка, као и о праву лица да покрене судски поступак, лице на које се подаци односе има право да покрене управни спор.¹¹⁶ Приликом одлучивања Повереник одлучује решењем, и то решењем о налагању руковаоцу, решењем о одбијању притужбе, решењем о одбацивању притужбе, као и решењем о обустави поступка.¹¹⁷ Подношење тужбе суду не утиче на право лица да покрене друге поступке управне или судске заштите¹¹⁸, што значи да претходно може бити поднета притужба Поверенику, а након тога и тужба суду или обрнуто.

Чланом 77 Опште уредбе је прописано да не доводећи у питање друга управна или правна средства, свако лице на које се подаци односе има право да поднесе притужбу надзорном органу. Надзорни орган којем је поднета притужба обавештава притужиоца о напретку и исходу притужбе, укључујући и могућност примене правног средства, па је ова одредба на исти начин предвиђена и нашим Законом.

На основу наведеног можемо да закључимо да Закон није на примерен начин разрадио процесне одредбе о поступању са притужбама. Поверенику је задата велика одговорност у оквиру своје надлежности. Он врши различите врсте послова и има велики обим овлашћења и обавеза. Наиме, задужен је за поступање у вези са информацијама од јавног значаја, даље је задужен и за заштиту података о личности, а Повереник такође има овлашћења вршења инспекцијског надзора. Постоји тенденција одвајања области информација од јавног значаја и заштите података о личности у циљу боље заштите и адекватнијег уређења ове две захтевне области, па иако Повереник врши и инспекцијска овлашћења, поступање са притужбама Поверенику, њено подношење, рокови подношења, начин поступања Повереника са притужбом и доношење одлука по притужбама на адекватан начин треба предвидети Законом о заштити података о личности, а не сходном применом Закона о инспекцијском надзору.

¹¹⁶ чл. 82 и 83 ЗЗПЛ ;

¹¹⁷ www.poverenik.rs/sr/zastita-podataka/шематски-приказ-поступка2.html;

¹¹⁸ чл. 84 ЗЗПЛ;

Други проблем који се овом приликом јавља јесте да лице на које се подаци односе, има право да поднесе притужбу Поверенику, без утицаја на право тог лица да покрене друге поступке управне или судске заштите. Док је Општом уредбом предвиђено привремено обустављање поступка ако надлежни суд државе чланице поседује информације да је пред судом друге државе чланице у току поступак у вези с истим предметом који се односи на обраду од стране истог руковоаца или обрађивача, он ступа у контакт с тим судом у другој држави чланици како би потврдио постојање тог поступка, те ако је пред судом друге државе чланице у току поступак у вези с истим предметом који се односи на обраду од стране истог руковоаца или обрађивача, сви надлежни судови, осим суда пред којим је прво покренут поступак, могу привремено да обуставе поступак. Ако се води првостепени поступак, сви судови, осим суда пред којим је прво покренут поступак, могу такође на захтев једне од страна да се прогласе ненадлежнима, ако је суд пред којим је прво покренут поступак надлежан за одлучивање у предметном поступку и ако његово право допушта спајање предмета.¹¹⁹ Законом о заштити података о личности није предвиђена оваква могућност, нити координација или међусобно обавештавање ових органа о покренутим поступцима, па се може десити да о истој ствари поступак тече пред различитим органима истовремено, или да пред једним органом поступак већ буде решен док код другог и даље траје, што доводи у питање правну сигурност, а што такође може да утиче на праксу судова и одлука Повереника да о истој ствари одлуче на различите начине. Стога је неопходно решавање ових проблема, најпре предвиђањем прецизних одредби поступања по притужби Законом о заштити података о личности, као и успостављање комуникације и координације органа који поступају у овој ствари.

3. Судска заштита

Гарантовање посебних права грађана у односу на њихове личне податке створило је потребу и за механизмима који ће осигурати њихову примену. Механизми примене остварују се, између осталог, и кроз судску контролу поштовања права у вези са личним подацима. Због тога, новину у законодавству Србије представља могућност остваривања

¹¹⁹ Чл. 81 Опште уредбе;

судске заштите у случају повреде неког од посебних права у вези са личним подацима. Овај облик заштите спада у грађанско-правни облик заштите.¹²⁰

Значајну улогу у пружању заштите правима и слободама грађана имају и судови. Као независни и непристрасни органи они омогућавају остварење свих права субјеката, па и оних који се односе на заштиту података о личности. Ранији Закон о заштити података о личности није детаљно регулисао питање судске заштите података о личности, већ је само предвидео накнаду оправданих трошкова и право на накнаду штете, у складу са прописима којима се уређује одговорност за штету.¹²¹ Нови Закон о заштити података о личности детаљније је уредио начине остваривања судске заштите података о личности. На основу тренутног стања регулативе, судску заштиту личних података у Србији можемо поделити на четири облика заштите. Први се односи на судску заштиту против одлука Повереника, други се односи на пружање судске заштите у случају повреде личних података од стране руковоаца и обрађивача, трећи облик се односи на судску заштиту у поступцима за накнаду штете због повреде личних података, док се четврти облик односи на прекршајни судски поступак који се води због прекршаја у вези са личним подацима.¹²²

3.1 Судска заштита против одлука Повереника

Лице чији се подаци чувају и обрађују, руковалац, обрађивач, односно друго физичко или правно лице на које се односи одлука Повереника, имају право да против те одлуке покрену управни спор.¹²³ Овај спор покрене се тужбом у року од 30 дана од дана пријема одлуке Повереника, а покретање овог поступка пред управним судом не представља сметњу за вођење других управних и судских поступака у вези са личним подацима о којима се у спору расправља. То значи да је могуће истовремено водити више судских поступака против акта или радње којом су повређени лични подаци. Такође, уколико Повреник у року од 60 дана од дана подношења притужбе не поступи по притужби може се покренути управни спор због непоступања Повереника.¹²⁴ Надлежност

¹²⁰ Стефан Н. Андоновић, *op.cit.*, стр. 270;

¹²¹ Чл. 11, ст. 3, и чл. 18, ЗЗПЛ (2008);

¹²² Стефан Н. Андоновић, *op.cit.*, стр. 267;

¹²³ Чл. 83 ст. 1 ЗЗПЛ;

¹²⁴ Чл. 83 ст. 2 ЗЗПЛ;

у овом поступку има Управни суд, па се тужба подноси се Управном суду, и то против одлуке Повереника или због пропуштања доношења одлуке. Управни суд у конкретном случају одлучује о законитости одлука Повереника, те се не упушта у питања стручности и целисходности његовог рада.¹²⁵ Суд заправо представља још једну инстанцу у вези са појединачним одлукама које се односе на личне податке грађана, и на тај начин се остварује још један степен правне заштите. Овакав вид заштите прописан је и Општом уредбом којом је предвиђено да не доводећи у питање било које друго управно или вансудско правно средство, свако физичко или правно лице има право на делотворно правно средство против правно обавезујуће одлуке надзорног органа која се на њега односи, такође предвиђена је могућност подношења правног средства и уколико надзорни орган не одлучи о притужби или не обавести лице на која се подаци односе у року од три месеца о напретку или исходу притужбе¹²⁶, те можемо видети да је одавде преузета и одговорност због непоступања, док су за надлежност против надзорног органа предвиђени судови државе чланице у којој надзорни орган има седиште.

3.2 Судска заштита у случају повреде личних података од стране руковоаца и обрађивача

Лице на које се подаци односе има право да тражи судску заштиту уколико сматра да су руковалац или обрађивач извршењем неке радње током обраде поступили супротно одредбама Закона о заштити података о личности и на тај начин повредили неко од посебних права у вези са подацима. Обим заштите је и проширен у смислу да се заштита може тражити и када нема повреде, већ и када је орган поступио супротно одредбама закона.¹²⁷ Подношењем тужбе тужилац може да захтева остварење ускраћеног права, односно омогућавање коришћења тог права у пуном обиму. Тужбом за заштиту права може се захтевати од суда да обавезе туженог на давање информације, исправку, односно брисање података о тужиоцу, ограничење обраде, давање података у структурисаном, уобичајено коришћеном и електронски читљивом облику, преношење података другом руковоацу као и прекид обраде података.¹²⁸ Тужилац такође тужбеним захтевом може

¹²⁵ Стефан Андоновић, Драган Прља, *op.cit.*, стр. 168;

¹²⁶ Чл. 78 Опште уредбе;

¹²⁷ Чл. 84 ст. 1 ЗЗПЛ;

¹²⁸ Чл. 84 ст. 2 ЗЗПЛ;

захтевати доношење утврђујуће пресуде, односно да се на њега не односи одлука руковоаца или обрађивача која је донета на основу чл. 38 и 39 ЗЗПЛ, односно којом се утврђује да је аутоматизовано доношење одлука, укључујући и профилисање, извршено супротно закону.¹²⁹

За овај судски поступак предвиђена је алтернативна месна надлежност суда. Тужба се може поднети вишем суду у месту пребивалишта, боравишта или седишта руковоаца или обрађивача података или пребивалишта, односно боравишта лица на које се подаци односе.¹³⁰ На овај начин повећава се степен заштите лица на кога се односе подаци, будући да може да бира ком суду ће поднети тужбу ради заштите својих права.¹³¹ Међутим, чл. 84 ст. 4 ЗЗПЛ прописано је и да се ова надлежност не односи на руковоаце, односно обрађиваче података који припадају органима јавне власти. Због овакве непрецизности, поставља се питање, који суд ће бити надлежан за поступање по тужби која се подноси против органа управе. И у овом случају било би погодно предвидети да ће у таквим случајевима бити надлежан виши суд на територији седишта органа управе.¹³² У споровима поводом заштите података о личности против правноснажне пресуде увек се може изјавити ревизија, у ком случају ће свакако важити правила парничног поступка осим ако није другачије одређено.¹³³

Право на делотворно правно средство против руковоаца или обрађивача предвиђено је чл. 79 Опште уредбе, па лице на које се подаци односе има право на делотворно правно средство ако сматра да су његова права из уредбе прекршена услед обраде његових података о личности. За поступке против руковоаца или обрађивача надлежни су судови државе чланице у којој руковалац или обрађивач има седиште, а предвиђена је и алтернативна надлежност судова државе чланице у којој лице на које се подаци односе има уобичајено боравиште, осим када је руковалац или обрађивач орган јавне власти државе чланице који врши своја јавна овлашћења, те закључујемо да је и ова

¹²⁹ Чл. 84 ст. 3 ЗЗПЛ;

¹³⁰ Чл. 84 ст. 4 ЗЗПЛ;

¹³¹ С.Андоновић, *op. cit.*, стр. 271;

¹³² Више о питањима надлежности када је орган управе у улози руковоаца или обрађивача обраде вид. С. Андоновић, (2019), стр. 271 – 272;

¹³³ Чл. 84 ст. 5 и 6 ЗЗПЛ;

одредба Опште уредбе у свему истоветна са одредбом која је предвиђена и нашим законом.

3.3 Право на накнаду штете и одговорност

Законом о заштити података о личности предвиђа се и право на накнаду штете, и чланом 86 прописано је да лице које је претрпело материјалну или нематеријалну штету због повреде одредаба закона има право на новчану накнаду штете од руковооца, односно обрађивача који је штету проузроковао. У случајевима настанка штете у погледу права на заштиту података о личности примењују се правила одштетног права, односно Закона о облигационим односима¹³⁴ (у даљем тескту ЗОО¹³⁵). ЗОО као основно правило предвиђа да свако ко другоме начини штету дужан је исту накнадити, осим уколико докаже да је штета настала без његове кривице. ЗОО предвиђа и два вида штете, па тако и у случају повреде заштите података о личности чија се накнада може захтевати, а то су материјална и нематеријална штета.

Материјална или имовинска штета може се појавити у облику одузимања, уништења или погоршања неког имовинског добра, затим у облику умањења имовине као целине, или спречавање очекиваног увећања имовине.¹³⁶ С обзиром на дату дефиницију добро које је погођено штетом јесте имовинско добро. Како лични податак није материјализован и не може да представља имовинско добро материјална штета код података о личности може да се захтева само због повреде неке од законских одредби због које су настале штетне последице у имовини лица које потражује накнаду. Тако да уколико је повредом неког посебног права гарантованог законом субјекту умањена имовина или је спречено њено повећање он може тужбом захтевати накнаду нематеријалне штете.

Нематеријална штета огледа су у наношењу другоме физичког или психичког бола или страха, као и повреди права личности.¹³⁷ За остваривање права на накнаду нематеријалне штете није довољно да је утврђена повреда личних података, па би

¹³⁴ С. Андоновић, *op.cit*, стр. 272;

¹³⁵ Закона о облигационим односима *Сл. лист СФРЈ*, 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, *Сл. лист СРЈ*, 31/93, *Сл. лист СЦГ*, 1/2003 - Уставна повеља и *Сл. гласник РС*, 18/2020;

¹³⁶ Јаков Радишић, „Облигацино право“ општи део, девето измењено и допуњено издање, стр. 219;

¹³⁷ Чл. 155 ЗОО;

неопходан услов била и последица која се огледа у претрпљеном психичком или физичком болу или страху. Међутим став је да би у случају повреде личних података требало прихватити објективан појам накнаде нематеријалне штете. Код објективне концепције, повредом самог права личности настаје право на накнаду нематеријалне штете, док су штетне последице у виду физичког бола или страха једино елемент за одређивање и процењивање накнаде настале штете па је за накнаду нематеријалне штете довољно утврдити чињеницу повреде личних података, без утврђивања штетне последице у виду страха или бола.¹³⁸

Захтев за накнаду било ког облика штете усмерен је према одговорном руковоаоцу, или пак обрађивачу у случају да је пропустио да предузме неку од законских обавеза које се односе на њега или, ако поступа супротно упутствима које је добио од руковоаоца издатим у складу са законом. Руковалац, односно обрађивач ослобађа се одговорности за штету ако докаже да ни на који начин није одговоран за настанак штете, али терет доказивања да штета није настала њиховом кривицом, него из неког другог разлога је на самом руковоаоцу, односно обрађивачу. Ако обраду врше више руковалаца, односно обрађивача или ако обраду врше заједно, и ако се нађе да су они одговорни за штету, сваки руковалац, односно обрађивач одговоран је за целокупан износ накнаде штете, односно предвиђена је њихова солидарна одговорност, што значи да захтев тужиоца за пуном накнадом може да буде усмерен и само према једном од њих.¹³⁹

У случајевима остварења права на накнаду штете субјекат може да поднесе приватну тужбу у парничном поступку, али законом је предвиђена још једна могућност, а то је да субјекат у вези са заштитом података о личности има право да овласти представника удружења које се бави заштитом права и слобода лица на које се подаци односе да га, у складу са законом, заступа у поступцима, и тиме је предвиђена могућност подношења здружених тужби.¹⁴⁰ У пракси ЕУ као и САД-у овакав начин подношења тужби је већ заживео, док код нас таква пракса тренутно не постоји. Разлика између подношења појединачне и здружене тужбе је у томе коме припадају новчана средства од неосноване, односно незаконите употребе података о личности или од повреда података о

¹³⁸ Стефан Н. Андоновић, *op cit*, стр. 276-277;

¹³⁹ Чл. 86 ст. 3,4,5,6;

¹⁴⁰ Чл. 85 ЗЗПЛ;

личности. Када Повереник или прекршајни судови штите појединце и изричу казне, те казне се уплаћују у буџет и припадају држави. Погођени појединци од тога немају ништа, осим моралне сатисфакције. У ситуацијама ако појединци сами или уз помоћ заступника остваре право на новчану накнаду материјалне или нематеријалне штете, та сума припада искључиво њима.¹⁴¹

На основу наведеног, закључујемо да су се отвориле нове могућности заштите права субјеката предвиђањем могућности подношења тужбе за накнаду штете. Повреда неког законом загарантованог права може настати од једног руковооца, а према великом броју субјеката, па како се судови не би оптерећивали великим бројем предмета предвиђање института здружених тужби је пример доброг законодавног решења. У овим поступцима се сходно примењују и правила парничног поступка. Ова одредба нашег закона предвиђена је и Општом уредбом на исти начин.¹⁴²

3.4 Прекршајни поступак у вези са подацима о личности

Као и остале одредбе које су предвиђене Општом уредбом и Полицијском директивом, и одредбе које се односе на прекршаје и новчано кажњавање нису изузетак, и то најпре чине својим преамбулама.¹⁴³ Иако је Закон о заштити података о личности донет по узору на ова два документа, у нашем закону изостало је предвиђање ових преамбула.

Поред тога, Општа уредба садржи опште услове за изрицање новчаних казни и прописује да свако надзорно тело осигурава да је изрицање управних новчаних казни у сваком појединачном случају делотворно, сразмерно и одговарајуће. Ако правним системом државе чланице нису предвиђене управне новчане казне, може се предвидети начин да поступак за изрицање новчане казне покреће надлежно назорно тело, а изричу је надлежни национални судови, при чему мора бити обезбеђено да су та правна средства делотворна и да имају једнако дејство као и управне новчане казне које изричу назорна тела.¹⁴⁴

¹⁴¹ А. Дилигенски, М. Жижих „Право на накнаду штете код повреда заштите података о личности“, Заштита података о личности у Србији, зборник радова, Београд, 2020. стр. 141;

¹⁴² чл. 82 ГДПР;

¹⁴³ Преамбула Полицијске директиве, рецитал 89, Преамбула Опште уредбе, рецитали 148-150;

¹⁴⁴ Чл. 83 ГДПР ст. 1 и 9;

У Закону о заштити података о личности задржан је систем прекршајног кажњавања и то кроз захтеве за покретање прекршајног поступка, који се подносе прекршајним судовима и издавање прекршајних налога од стране Повереника.¹⁴⁵ Закон такође предвиђа новчано кажњавање у случају прекршаја руковоаца или обрађивача података. Као прекршај предвиђена је повреда скоро сваке законске одредбе која представља одређену обавезу руковоаца или обрађивача података.¹⁴⁶ На овај начин повећава се степен правне сигурности, јер непоштовање законских одредби може да доведе до новчане санкције.

У односу на прекршаје предвиђене чл. 95 ЗЗПЈ примењује се поступак који је предвиђен Законом о прекршајима, што значи да поступак води и казне изриче прекршајни суд. Распон новчаних казни креће се од 50.000 до 2.000.000 динара за руковоаце или обрађиваче који имају својство правног лица, с тим што предузетници одговарају у блажем износу од 20.000 до 500.000 динара, односно од 5.000 до 150.000 динара за физичка лица и одговорна лица у правном лицу или државног органа.¹⁴⁷ Осим новчане казне, треба узети у обзир и дисциплинске мере против одговорних лица у органима управе. Општом уредбом прописано је да надзорни органи могу изрицати административне новчане казне у износима до 20.000.000 евра или до 4% укупног годишњег прихода за претходну финансијску годину, у зависности од тога који износ је већи.¹⁴⁸ Као што се може приметити, казне предвиђене Општом уредбом су знатно веће него оне које су прописане нашим законом. До сада највећа изречена новчана казна изречена је од стране Француске националне комисије за информатику и слободу (ЦНИЛ) 2019. године када је Google казнила новчаном казном од 50 милиона евра и то због недостатка транспарентности и начина на који су подаци прикупљени од субјеката података и коришћени за маркетиншке сврхе. Гугл није пружио довољно информација

¹⁴⁵ Златко Петровић, „Прекршајна одговорност за кршење Закона о заштити података о личности“, чланак објављен маја 2020. године; више видети на: <https://www.linkedin.com/pulse/prekr%C5%A1ajna-odgovornost-za-kr%C5%A1enje-zakona-o-za%C5%A1titi-zlatko-petrovi%C4%87/>;

¹⁴⁶ Чл. 95 ЗЗПЈ;

¹⁴⁷ Стефан Андоновић, Драган Прља, *op cit*, стр. 170-172;

¹⁴⁸ Чл. 83 ст. 5 ГДПР;

корисницима о смерницама за сагласност и није им дао довољну контролу над начином обраде њихових личних података.¹⁴⁹

Законом је такође прописано да и Повереник може да изриче новчане казне због прекршаја. Повереник ће изрећи новчану казну на основу прекршајног налога, ако је приликом инспекцијског назора утврђено да је дошло до прекршаја за који је Законом о заштити података о личности прописана новчана казна у фиксном износу.¹⁵⁰ Закон прописује и 6 прекршаја са фиксном новчаном казном коју Повереник изриче у форми прекршајног налога и то од 100.000 динара за руковоаца, односно обрађивача који има својство правног лица, 50.000 динара за предузетника, 20.000 динара за физичко лице, односно одговорно лице у правном лицу, државном органу, односно органу територијалне аутономије и јединици локалне самоуправе, као и одговорно лице у представништву или пословној јединици страног правног лица. На основу прекршајног налога Повереника, руковалац и обрађивач могу бити кажњени ако не упознају примаоца података са посебним условима обраде, ако не доставе лицу на које се подаци односе образложену одлуку у вези са његовим подацима, односно не обавесте га о роковима обраде, наставе са обрадом у циљу директног оглашавања и после изјављивања приговора, не одреде представника у Србији, не воде прописане евиденције о обради или не објаве контакт податке лица за заштиту података о личности.¹⁵¹

Поступак остваривања правне заштите је исти као и у осталим случајевима, лице на које се подаци односе, у складу са законом, своја права остварује подношењем захтева руковоацу. Ако руковалац не поступи по захтеву лица на које се подаци односе дужан је да о разлозима за непоступање обавести то лице без одлагања, а најкасније у року од 30 дана од дана пријема захтева, као и о праву на подношење притужбе Поверенику, односно тужбе суду. У одређеним случајевима руковалац ће прекршај извршити и нечињењем, односно када не пружи тражене информације, не омогући приступ подацима, не достави копију података или не избрише податке о личности. У таквим случајевима поставља се

¹⁴⁹ Више о највеће изреченим казнама на: <https://www.securitysee.com/2021/04/top-5-najvecih-gdpr-kazni-do-sada/> ;

¹⁵⁰ Чл. 79 ст. 2 тач. 9 ЗЗПЛ;

¹⁵¹ Чл. 95 ЗЗПЛ;

питање у ком тренутку је прекршај извршен, а то је значајно из разлога покретања прекршајног поступка и рачунање рокова застарелости.

На основу наведеног, закључујемо да иако је прекршајна одговорност руковоаца прописана законом, и предвиђен је додатни правни механизам заштите субјеката чији се подаци обрађују, чиме се субјектима омогућава покретање прекршајног поступка, како самостално, тако и издавањем прекршајних налога од стране Повереника, ипак преузимање решења предвиђених у Општој уредби и Полициској директиви, и то без преамбула којима се предвиђају додатна појашњења у вези висине и поступка изрицања казни, као и неприлагођавање њихових одредби домаћем правном систему, ни на који начин не олакшава остваривање права лица на која се подаци односе. Такође, и предвиђање јако ниских новчаних казни је додатни разлог за бригу, нарочито када су у питању иностране компаније које имају седиште у Републици Србији, јер ће у већини случајева новчана казна бити исплаћена без исправљања поступања кршења од стране руковалаца.

VI. ПРАКСА У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ПОДАТАКА О ЛИЧНОСТИ

Националним и међународним правним прописима гарантована је заштита фундаменталних права свих лица, па се ту свакако сврстава и право на заштиту података о личности, али је неопходно да се ове прописане гаранције на ефикасан начин примењују у правним порецима свих земаља. За разумевање ове нове области умногоме помаже и развој праксе која успоставља правне темеље за правилно тумачење и примену правних норми у области заштите података о личности. У овом делу рада биће осврта на праксу домаћих органа приликом доношења одлука које се тичу остваривања права субјеката чији се подаци обрађују, као и на праксу Европског суда за људска права у овој области.

1. Пракса Повереника

Приликом поступања у оквиру своје надлежности Повереник доноси различите врсте одлука у области заштите података о личности. На основу донетих решења, мишљења, упозорења, као и подношењем кривичних и прекршајних пријава, Повереник ствара праксу у овој области. Иако је нови закон донет 2018. године, ова пракса је била у фази настајања наравно и током примене старог закона из 2008. године, а доношењем

новог закона она се и даље формира и представља велики значај за ову област. Значајна улога и делатност Повереника утицала је на развој свести грађана о значају и улози података о личности у свакодневном животу, на начин опхођења компанија према подацима о личности, али и на приступ државе у овој деликатној материји.¹⁵² Пракса у овој области је од великог значаја јер утиче како на субјекте да остварују заштиту својих личних података, тако и на законодавце да сагледају могућности побољшања законских одредби у овој области. У даљем делу рада биће анализирани статистички подаци о притужбама повереника.

Повереник је током 2019. године примио 60 притужби. Захтеви поводом којих су подношене притужбе Поверенику у највећем броју случајева односе се на остваривање права на приступ информацијама, затим права на брисање података, права на исправку и права на приступ копији. Највећи број притужби поднето је због (не)поступања органа власти, односно органа и организација којима су поверена јавна овлашћена и јавних предузећа.¹⁵³

Поверенику је током 2020. године изјављено чак 139 притужби. Најчешћи разлози за подношење притужбе Поверенику у овој години је непоступање руковооца по захтеву, одбијање односно одбацивање захтева од стране руковооца, делимично поступање руковооца по захтеву и протек накнадног рока. Захтеви поводом којих су, подношене притужбе односе се на остваривање права на приступ подацима, права на брисање података о личности, права на исправку и допуну. Највећи број притужби, чак 101, поднете су против органа власти на свим нивоима, односно органа и организација којима су поверена јавна овлашћена и јавних предузећа. У оквиру органа власти, највећи број притужби поднет је против Министарства унутрашњих послова управо услед бројних евиденција које води. Највеће интересовање грађана се односи на брисање података о

¹⁵² Стефан Андоновић, Драган Прља, *op.cit.*, стр. 201;

¹⁵³ Република Србија, Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, Извештај о спровођењу Закона о слободном приступу информација од јавног значаја и Закона о заштити података о личности, за 2019. годину, стр. 60-71;

унетим кривичним пријавама које министарство чува трајно, без обзира на протек времена и исход поступка.¹⁵⁴

Поверенику је током 2021. године изјављено 204 притужби. Најчешћи разлози за подношење притужбе је исти је као и претходне године, односно одбијање или одбацивање захтева од стране руковоаца, непоступање или делимично поступање по захтеву. Захтеви поводом којих су подношене притужбе односе се на остваривање права на приступ подацима, права на брисање података о личности, права на исправку и допуну. Највећи број притужби и у овој години поднете су против органа и организација којима су поверена јавна овлашћена и јавних предузећа, чак 117. Интересантан је податак да је највећи број поднетих притужби против правосудних органа као руковалаца. Највеће интересовање грађана се односи на брисање података о унетим кривичним пријавама. Велики број притужби поднет је против банака услед недобијања копије података, односно, уговора о кредиту.¹⁵⁵

Из праксе Повереника издвојени су неки од најзанимљивијих случајева који се односе на остварење права субјектата чији се подаци обрађују. Први се односи на право на обавештеност и начело транспарентности. Повереник је покренуо поступак поводом представке грађанина која се односи на обраду података о личности коју руковалац врши преко апликације за мобилно банкарство. У конкретном случају од значаја је било да ли наведена апликација лицима која желе да користе ову апликацију пружа информације о обради података о личности и уколико испуњава ту обавезу на који начин је испуњава. Руковалац је информације о обради оставио доступне на интернет презентацији, подељену у два сегмента и то у делу под насловом „Мобилна апликација користи:“ и који након давања информација о тој обради упућује на документ „Информација о обради података о личности“. Том приликом утврђено је да су информације на предметној интернет страници руковоаца које се односе на обраду података о личности непотпуне, јер се не наводе правни основ и сврха за обраду свих података о личности који се обрађују преко

¹⁵⁴ Република Србија, Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, Изврштај о спровођењу Закона о слободном приступу информација од јавног значаја и Закона о заштити података о личности, за 2020. годину, стр. 96-100;

¹⁵⁵ Република Србија, Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, Изврштај о спровођењу Закона о слободном приступу информација од јавног значаја и Закона о заштити података о личности, за 2021. годину, стр. 201-107;

апликације, нити се пружају остале информације предвиђене чланом 23 ЗЗПЛ о обради, а потом се лице даље упућује на Информацију о обради, која се односи и на друге обраде података о личности које руковалац врши, и која је садржала многе уопштене и недовољно прецизне формулације, као на пример да „поједини подаци могу бити неопходни за извршење одређеног уговора“, као и да руковалац доставља податке трећим лицима без навођења о којим лицима се ради. Такође, информације о обради података о личности корисника апликације са интернет странице и из Информација о обради биле су међусобно контрадикторне. Руковалац није пружио информације ни о томе који су све подаци о личности, осим броја мобилног телефона, неопходни за функционисање апликације јер такве информације нису доступне на интернет страници руковаоца нити у Информацији о обради.

На основу наведеног закључак је да руковалац није на сажет, транспарентан и разумљив начин, коришћењем јасних и једноставних речи лицима чије податке намерава да обрађује преко апликације за мобилно банкарство пружио све информације прописане чланом 23 Закона о заштити података о личности, чиме је поступио супротно својој обавези из члана 21 став 1 закона. Пре свега из разлога јер су информације на интернет страници руковаоца које се односе на обраду података о личности путем апликације непотпуне, а потом се лице упућује на други документ који се односи и на друге обраде података о личности које руковалац врши и који садржи уопштене и недовољно прецизне формулације, при чему су информације са предметне интернет странице и из другог документа међусобно контрадикторне у погледу обраде појединих података о личности чиме је руковалац повредио начело законитости, поштења и транспарентности и поступио супротно својим обавезама из ЗЗПЛ.¹⁵⁶

Такође, се поставило питање да ли се остваривањем права на достављање копије података угрожавају права и слободе других лица. Наиме, остваривање права и слобода других лица не може се угрозити остваривањем права на достављање копије лицу на које се ти подаци односе. Међутим, у предмету пред Повреником одлука је била другачија. Притужилца је поднела притужбу Поверенику против школе као руковаоца података, јер

¹⁵⁶ Заштита података о личности: Ставови и мишљења Повереника, публикација бр. 6 , Београд, 2021, стр. 83-85, Број предмета: 072-04-55/2020-07 од 14. 5. 2020. године;

јој руковалац није омогућио увид и копију података који се на њу односе. У конкретном случају радило се о молбама које су ученици поднели директору и којим су тражили изузеће наставнице, односно притужиље. Руковалац је у одговору навео да није удовољено захтеву притужиље да јој се омогући приступ подацима који се на њу односе јер су у молбама, поред података о притужили, садржана су имена и презимена ученика и поверљиви подаци о њима, па је руковалац одлучио да се притужиљи ограничи приступ траженим подацима. У овом случају Повереник је нашао да молбе које су предмет захтева и које се односе на притужиљу представљају податак о личности. Међутим, по оцени Повереника приступ траженим подацима притужили, а да се притом не угрозе права и слободе лица која су молбе писала, није могућ јер је увидом у податке утврђено да се ради о молбама ученика које су писане својеручно и притужиља, као њихов професор, могла би на основу рукописа да идентификује подносиоце молби, а што би неспорно угрозило њихово право на приватност.¹⁵⁷

Најинтересантнији случај из праксе Повереника тиче се брисања података и примена теста балансирања права на слободу изражавања и права на заборав. Наиме, притужилац је поднео Руковаоцу захтев за уклањање URL линка у коме се, између осталог, наводи да приликом уноса његовог имена и презимена у Google претрагу, као први резултат претраге излази интернет страница текста медија „МАГАЗИН ТАБЛОИД: ИСТИНЕ И ЗАБЛУДЕ“ чиме се омогућава и доприноси ширењу и доступности неистинитих и увредљивих навода о подносиоцу захтева који су садржани у том тексту. Руковалац је одбио да уклони URL линк јер се у конкретном случају садржај односи на теме које су од великог значаја за јавност и односе се на професионални живот подносиоца. Са једне стране свако има право на заштиту личних података, али са друге стране веома значајну улогу у демократском друштву имају и медији кроз слободу изражавања и информисања која је, између осталог, и средство пружања информација свим лицима. Стога, свако има право на брисање личних података, али се поставља питање претежања права субјекта када је у питању право на информисање. Када се одлучује о овом питању врши се тест балансирања ова два права у сваком конкретном случају. Приликом вршења теста балансирања неопходно је узети у обзир прописане

¹⁵⁷ *ibid*, стр. 95-97, број предмета: 072-16-2992/2019-06 од 28. 1. 2020. године;

критеријуме, као и смернице Радне групе 29 о спровођењу пресуде Суда правде Европске Уније број Ц-131/12 у случају Google Spain SL i Google Inc. vs. agencija Española de Protección de Datos, Mario Costeja González и смернице Европског одбора за заштиту података број 5/2019 о критеријумима за примену права на заборав од стране претраживача по Општој уредби за заштиту података о личности.¹⁵⁸ Неопходно је направити разлику између приватних лица и лица која иступају у јавном животу, јер су права лица која имају одређену улогу у јавности ужа у односу на остала лица. Такође, приликом вршења теста балансирања које право је претежније у сваком конкретном случају потребно је посебно узети у обзир и то да ли је садржај објављен у новинарске сврхе. Ово стога што медији имају кључну улогу у размени информација и мишљења и имају не само право, већ и обавезу да информишу јавност, те се њима пружа већи степен заштите него другима када врше право на слободу изражавања. Приликом одлучивања о основаности притужбе Повереник је извршио тест балансирања између права на заштиту података о личности и права на слободу медија и права на обавештеност и нашао да се нису стекли услови за брисање јер је, имају осталог, обрада неопходна због остваривања слободе изражавања како је подносилац притужбе лице које има улогу у јавном животу, као и да је садржај објављен у новинарске сврхе, као и да линк који је предмет захтева износи информације и мишљење аутора текста поводом поступања подносиоца притужбе у јавном својству, због чега је Повереник нашао да у конкретном случају претеже интерес јавности за приступ информацијама о подносиоцу притужбе у односу на његово право на заштиту података о личности, те да би уклањање предметног линка у овом моменту представљало несразмерно ограничење права на слободу изражавања ради заштите права на поштовање приватног живота. Стога је Повереник одлучио да притужба није основана.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Да ли лице чији се подаци обрађују има улогу у јавном животу; да ли је лице чији се подаци обрађују малолетно; да ли подаци обухватају посебне врсте података о личности или се односе на кажњива дела; да ли су подаци тачни; да ли је оригинални садржај објављен у новинарске сврхе; да ли се лице чији се подаци обрађују доводи у опасност или трпи штету и слично;

¹⁵⁹ Повереник за информације од јавног значаја, Заштита података о личности: ставови и мишљења повереника, публикација бр. 7, Београд, 2021, стр. 84-90, број предмета: 072-16-05/2021-6 од 19. 2. 2021. године;

Анализом притужби, најпре из статистичких извештаја, током периода од 2019. до 2021. године, може се закључити да се сваке године број притужби Поверенику повећава, па можемо рећи да је на неки начин повећана и свест грађана о заштити података о личности, као и о могућности остварења права грађана чији се подаци обрађују од различитих руковалаца. Можемо приметити да је сваке године највећи број притужби поднет у оквиру остварења права на приступ подацима и информисање, права на брисање података о личности, као и права на исправку, допуну и издавање копије. Највећи број притужби се подноси против органа и организација којима су поверена јавна овлашћена што значи да би се примена законодавних норми од стране ових органа требала више контролисати да би се норме правилно примењивале и како би се успоставила ефикасна заштита права субјеката чији се подаци обрађују од стране ових органа, а томе би допринело одвајање Полицијске директиве из Закона о заштити података о личности. Само преписивање одредби из Полицијске директиве на неодређен начин које се налазе на различитим местима у закону без одређене структуре, као и широк простор за различита тумачења отежава примену овог закона у делу који се односи на обраду личних података од стране надлежних органа у посебне сврхе, а самим тим долази и до честих кршења права субјеката од стране ових органа. Из цитираних случајева из праксе може се видети начин одлучивања Повереника када су у питању кршења најчешће повређених права субјеката, те да се у сваком конкретном случају примењују норме ЗЗПЈ, али и других закона, и најважније у последњем случају примена европских стандарда којима морамо тежити приликом остварења ових права. Следствено наведеном, у наставку ће бити речи о пракси коју је установио Европски суд за људска права када је реч о правима субјеката чији се подаци обрађују.

2. Пракса Европског суда за људска права

И поред установљавања регулаторног оквира, ипак, закони не могу до крајње границе да уреде све односе који се јављају у пракси. Оно што значајно доприноси развоју права на заштиту података о личности јесте пракса међународних судова, а нарочито Европског суда за људска права (у даљем тексту ЕСЉП или Суд). Систем заштите ЕСЉП дао је велики допринос развоју и унапређењу људских права и оно што овај систем заштите

разликује од осталих јесте богата и садржајна пракса овог Суда као и стандарди успостављени његовим одлукама.

Право на заштиту података о личности, како смо раније напоменули, није таксативно наведено као основно људско право, већ чини део права заштићених чланом 8 Конвенције који гарантује право на поштовање приватног и породичног живота, дома и преписке и прописује услове под којима су ограничења овог права дозвољена. Из цитираног члана, може се видети да се нигде конкретно не предвиђа заштита личних података, већ се заправо у сваком конкретном случају мора утврдити да ли је дошло до повреде неког аспекта приватног живота појединца. Појам приватног живота Суд је кроз праксу третирао као широк појам, али упркос широком тумачењу не би све врсте обраде личних података угрозиле права заштићена чланом 8 Конвенције. Право на поштовање приватног живота није апсолутно право, већ мора бити уравнотежено и помирено са другим легитимним интересима и правима, било да се ради о другим особама (приватни интереси) или друштва у целини (јавни интереси)¹⁶⁰. Међутим, процена да ли постоји или је било мешања у приватни живот појединца зависи од чињеница сваког конкретног случаја као и од испуњења три услова, а то је да ли је мешање у складу са законом, да ли је неопходно у демократском друштву, и да ли тежи остварењу неког легитимног циља. Члан 8 ЕКЉП не само да обавезује државе да се уздрже од било каквих радњи које би могле нарушити ово право из Конвенције, већ да су у одређеним околностима и под позитивним обавезама да активно обезбеде ефективно поштовање приватног и породичног живота.

Европски суд је испитао многе ситуације које се тичу заштите података о личности. Када говоримо о праву на приступ подацима Суд је у случају *Gaskin v. The United Kingdom*, нашао да је дошло до повреде члана 8 Конвенције због тога што је подносиоцу представке, као лицу које се налазило под старатељством до свог пунолетства, одбијен неограничен приступ досијеу социјалне службе. Наиме, иако је праксом Суда утврђено да је суштински циљ члана 8 да заштити појединца од произвољног мешања јавних власти, ипак може постојати позитивна обавеза која произилази из ефикасног поштовања породичног живота. Подносилац представке је оспорио само одбијање да му се омогући несметан приступ тим подацима, не и чињеницу да су подаци о њему прикупљани и

¹⁶⁰ Handbook on European data protection law, *op.cit.*, стр. 37;

чувани, нити наводи да му је учињена штета њиховим коришћењем. Суд је утврдио да се не може рећи да се држава одбијањем давања потпуног приступа досијеу мешала у право на приватни и породични живот подносиоца представке и да суштина представке није чињење, него нечињење државе. По мишљењу Суда, лица која се налази у ситуацији у којој се нашао подносилац представке, у складу са Конвенцијом имају витални интерес да добију информације неопходне како би могли да сазнају и разумеју своје детињство. Иако се систем који омогућава приступ само уз пристанак даваоца информације може у основи сматрати усклађеним са обавезама које произилазе из члана 8 Конвенције, Суд је сматрао да интерес лица које тражи приступ досијеима који се односе на његов приватни и породични живот мора бити заштићен и када пристанак не постоји или није дат. У складу са принципом сразмерности неопходно је да независно тело одлучи да ли приступ треба да буде одобрен, али како такав систем није био доступан подносиоцу представке, Суд је закључио да спроведена процедура није успела да обезбеди поштовање права на приватни и породични живот утврђеног чланом 8 Конвенције те је дошло до повреде овог члана.¹⁶¹

Слично у предмету *Mikulić v. Croatia* подносиатељка представке, петогодишња девојчица, жалила се на дужину поступка за утврђивање очинства који је покренут тужбом коју је поднела са својом мајком и на недостатак процедуралних средстава доступних према хрватском закону да би се судовима омогућило да приморају наводног оца да испоштује судски налог за спровођење ДНК тестова. Суд је одмерио витални интерес особе за добијање информација неопходних за откривање истине о важном аспекту његовог или њеног личног идентитета у односу на интерес трећих лица да одбију да буду приморани да се ставе на располагање за медицинско тестирање. Суд је нашао да је дошло до повреде члана 8 Конвенције због тога што је неефикасност судова оставила подносиоца представке у стању продужене неизвесности у погледу њеног личног идентитета.¹⁶² За разлику од поменутих случајева, у предмету који се односи на одбијање да се открије идентитет биолошких родитеља, *Odièvre v. Frances* подносилац представке се жалила да Француска није обезбедила поштовање њеног приватног живота својим правним системом, који је онемогућио покретање поступка за утврђивање материнства ако је природна мајка захтевала поверљивост и забранила да се омогући приступ информацијама путем

¹⁶¹ Case of *Gaskin v the United Kingdom*, app. no 10454/83 §38-49;

¹⁶² Case of *Mikulić v Croatia*, app no.53176/99 § 64-66;

саопштавања идентификационих података о мајци. У овом случају Суд примећује разлику у односу на два претходно поменута случаја, те да су претходни подносиоци представки били у различитој ситуацији од подносиоца ове представке. Питање приступа информацијама о нечијем пореклу и идентитету нечијих природних родитеља није исте природе као приступ спису предмета у вези са дететом на старању или доказима о наводном очинству. Подносилац представке у овом случају је усвојено дете које покушава да уђе у траг другој особи, својој природној мајци која је изричито захтевала да подаци о рођењу остану поверљиви. У овом случају Суд је поновио да члан 8 штити, између осталих интереса, право на лични развој. Питања релевантна за лични развој укључивала су детаље идентитета особе као људског бића и виталног интереса заштићеног Конвенцијом у добијању информација неопходних за откривање истине о важним аспектима нечијег личног идентитета, као што је идентитет нечијих родитеља. Суд је приметио да је подносиоцу представке дат приступ неидентификованим информацијама о њеној мајци и природној породици, што јој је омогућило да уђе у траг неким од својих корена, истовремено осигуравајући да су интереси трећих лица заштићени. Суд налази да је Француско законодавство настојало да успостави равнотежу и обезбеди довољну пропорцију између супротстављених интереса, те није дошло до повреде члана 8 Конвенције.¹⁶³

У случају *K.H and Others v Slovakia* бивши болнички пацијенти нису били у могућности да фотокопирају своје оригиналне медицинске картоне, који су били сређени и похрањени у јавној болници, укључујући информације које су сматрале важним са становишта њихов морални и физички интегритет. Суд је утврдио да им једина могућност коју је понудила болница да направе руком писане изводе из оригиналних досијеа није омогућила ефикасан приступ релевантним документима који се тичу њиховог здравља. Што се тиче информација о здравственим или здравственим ризицима, право на приступ личним подацима проширује се на стављање на располагање копија датотека података субјекту података¹⁶⁴. На носиоцу датотеке је да одреди аранжмане за копирање датотека са личним подацима и да ли трошкове за то треба да сноси субјект података¹⁶⁵ Субјекти

¹⁶³ Case of Odièvre v. France, app no. 42326/98 § 40-49;

¹⁶⁴ K.H and Others v Slovakia, app no. 32881/04 §47;

¹⁶⁵ *ibid* §48;

података не би требало да буду обавезни да изричито образлажу захтев да им се достави копија њихових досијеа личних података. Пре је на властима да покажу да постоје убедљиви разлози за одбијање ове установе.

Такође, бројна је пракса Суда и у случајевима који се односе на право на исправку нетачних података.¹⁶⁶ Лажни или непотпуни лични подаци које прикупљају и чувају надлежни органи могу отежати свакодневни живот субјекту података.¹⁶⁷ Чињеница да се појединцу који тражи исправку личних података у званичним државним регистрима намеће захтев који му ствара непремостиве баријере може доказати неспојиво са обавезом државе да гарантује ефективно поштовање његовог приватног живота.¹⁶⁸ У кључном случају *Rotaru v Romania*, који се односи на повреду права на приватни живот у вези са досијеем који је садржао информације о приватном животу подносиоца представке, као и на то да је било немогуће да се неистините информације оповргну. Такође, представка се односила и на недостатак делотворног правног лека пред домаћим органима који су могли да поступају по његовом захтеву за измену или уништење досијеа који је садржао неистините информације, као и на одбијање суда да узме у разматрање потраживање за накнаду трошкова и штете, што је по речима подносиоца представке довело до повреде његових права пред судом. Суд је сматрао да је похрањивање и коришћење информација уз одбијање да се подносиоцу представке оумугући њихово оповргавање, резултирало мешањем у његова права на поштовање породичног живота, и како није било у складу са законом, дошло је до повреде члана 8 Конвенције. Даље, Суд је истакао да су одређене одредбе домаћих прописа које постоје да би штитиле право на нематеријалну накнаду незаконито повређене, и да постојећи правни лек није био делотворан. Суд је истакао да ни једна одредба релевантних прописа, нити из било ког другог домаћег прописа, није омогућавала оспоравање држања у поседу података о приватном животу лица нити могућност да се оспори њихова истинитост. У складу са тим Суд је закључио да је подносилац представке био жртва кршења права утврђених чланом 13 Суд је сматрао да је

¹⁶⁶ Case of Cemalettin Canlı v. Turkey, app no.22427/04, Case of Dalea v. France (dec.), app no. 964/07, Case of Leander v. Sweden app no. 9248/81, Case of Christine Goodwin v. the United Kingdom, app no.28957/95, Case of S.V. v. Italy, app no. 55216/08 и друге, више о одлукама Суда доступно на [Case-law guides \(coe.int\)](https://www.coe.int/en/web/cade/case-law-guides), Data Protection Guide, 2022;

¹⁶⁷ Case of Khelili v Switzerland, app nr. 16188/07, §64;

¹⁶⁸ Ciubotaru v Moldova, app. no 27138/04, §51-59;

пропустом Апелационог суда Румуније да размотри захтев за накнаду нематеријалне штете и трошкова повређено право подносиоца представке на правично суђење у смислу члана 6 и самим тим дошло је до повреде наведеног члана Конвенције.¹⁶⁹

У случају који се односио на брисање података, и то прикупљања и задржавања отисака прстију подносиоца представке у Националној бази података о отисцима прстију у контексту истраге у вези са крађом која је завршена одлуком да се не гони. Суд је утврдио да су се власти несразмерно мешале у приватни живот подносиоца представке, те су његови отисци прстију су избрисани из базе података. Након тога, усвојена је уредба којом се модификује претходна уредба која се тиче чувања наведених података и њена примена се сада ограничава на тешка кривична дела. Њоме се такође уводи разлика између система за задржавање отисака прстију лица против којих је правосудни орган сматрао да нема довољно оптужби. У вези са особама које добију правоснажну судску одлуку којом се изјашњавају о невиности (отпуст или ослобађајућа пресуда), подаци ће бити одмах и аутоматски избрисани. У случају отказа или престанка рада због недовољних накнада, подаци се могу избрисати на захтев дотичног лица, али се могу задржати од три до десет година, у зависности од природе кривичног дела. Након истека ових рокова, брисање података је аутоматско.¹⁷⁰ Слично у предмету *Auçaguer v. France* Суд је утврдио повреду члана 8 јер су, због трајања и немогућности брисања, важећи прописи о чувању ДНК профила у националној бази података, којима је подносилац представке приговорио одбијањем да се подвргне узорковању, није пружио субјекту података довољну заштиту. Суд је нагласио да осуђеним лицима, као и лицима за која се сумња да су починили кривично дело, отпусте или ослобођени оптужбе, треба дати конкретну могућност да поднесу захтев за брисање похрањених података, како би се обезбедио период чувања података. сразмерно природи прекршаја и циљевима ограничења.¹⁷¹ У случају *Catt v. The United Kingdom* Суд је утврдио да је дошло до повреде чл. 8 Конвенције јер је задржавање података мировног активисте у полицијској бази података, и то његово име, адреса, датум рођења и присуство на демонстрацијама које

¹⁶⁹ Case of *Rotaru v Romania*, app no. 28341/95;

¹⁷⁰ Thematic factsheet, Department For The Execution Of Judgments Of The European Court Of Human Rights, 2022, стр. 4, Case of *M.K v France*, app no. 19522/09;

¹⁷¹ Case of *Auçaguer v. France*, app no. 8806/12 §33-47

организује протестна група иако до сада није био осуђиван, било несразмерно због неадекватних заштитних мера које би омогућиле преглед и брисање наведених података. Због наведеног, све референце и уноси који се односе на подносиоца представке су избрисани до 2019. године. Поводом тога израђен је нови Кодекс праксе за управљање полицијским информацијама и евиденцијом. Кодекс утврђује процедуре које се примењују у погледу прикупљања и задржавања информација које полиција мора да поштује приликом добијања, управљања и коришћења информација за обављање својих дужности.¹⁷²

На основу наведеног, можемо да закључимо, да је пракса Европског суда јако значајна за развој права на заштиту података о личности, нарочито у делу који се односи на остварење права која се гарантују субјектима. На тај начин се заштита права подиже на један виши ниво установљавањем стандарда за бројне ситуације које могу настати у пракси. Такође, важност се праксе огледа се и у извршењу одлука Суда, у том смислу да се државама у неким случајевима налаже и доношење прописа у овој области на који начин ће се одредбе националних закона држава усклађивати и примењивати на адекватан начин, а у циљу заштите права субјеката чији се подаци обрађују.

3. Пракса Управног суда

Приликом израде овог рада аутор је имао у виду годишње извештаје Управног суда, као и извештаје Повереника који се односе на рад Управног суда поводом тужби поднетих овом суду против одлука Повереника у области заштите података о личности.

У 2019. години Управни суд је имао укупно у раду 57.486 предмета. Током 2020. године укупан број предмета је 64.051, док је у 2021. години тај број 83.494 предмета. Укупан број ових предмета односи се на уписник „У“ у којем се воде и предмети који се односе на заштиту података о личности. У извештајима се не наводи колики је број примљених предмета који се односе на заштиту података о личности. Из извештаја Повереника за наведене године извучени су подаци који се односе на број поднетих притужби Управном суду против одлука Повереника. Током 2019. године Управном суду поднето је 10 тужби против одлука Повереника. Према информацијама којима располаже

¹⁷² *ibid*, стр. 5, Case of Cat v The United Kingdom, app no. 43514/15;

Повереник, током 2020. године Управном суду су поднете 34 тужбе против одлука Повереника, а током 2021. године Управном суду је поднета 51 тужба против Повереника. Из ових извештаја произилази да се повећава и број примљених предмета суда, али и број тужби против одлука Повереника, и може се приметити тенденција пораста поднетих тужби које се односе на заштиту права субјекта чији се подаци обрађују. У наставку ауторка се осврће на неколико случајева из праксе суда који се односе на остваривање права субјекта чији се подаци обрађују.

Приликом израде овог рада ауторка је узела у обзир 13 одлука које су по одабиру судке праксе Управног суда издвојене као релевантне из наведене области које је суд донео у периоду од 2017 – 2021 године. Увидом у наведене одлуке ауторка налази да је 12 тужби поднето против одлука Повереника, а једна против Генералног секретаријата председника Републике Србије. У једном предмету оспоравани акт није био управни акт, па је тужба одбачена, једна тужба је уважена, док су осталих 11 одбијајућег карактера. Једна одлука се односи на право на остварење права на брисање података о личности, док су остале тужбе поднете по основу права на приступ, увид и издавање копије података о личности. Из праксе се издваја једна одлука Управног суда која је одбијајућа, и једна која је усвајајућа, а које се односе на остварење наведених права субјекта.

У предмету Управног суда ради поништаја решења Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности тужилац је поднео тужбу због повреде права на приступ подацима. Тужилац је поднео захтев за остваривање права у вези са обрадом података о личности, у коме је навео да је Основном јавном тужилаштву у Крушевцу поднео кривичну пријаву због сумње да су НН лица запослена извршила кривично дело фалсификовања службене исправе, а која је одбачена са образложењем да се ради о кривичном делу које је застарело. Како ни након подношења приговора и више притужби није добио одговор на основу којих података је тужилаштво утврдило да је кривично гоњење застарело, поднетим захтевом за остваривање права у вези са обрадом података о личности, тражи да му се омогући увид и издавање копија података. Позивајући се на одредбе члана 82 Закона о заштити података о личности прописано је да лице на које се подаци односе има право да поднесе притужбу Поверенику ако сматра да је обрада података о његовој личности извршена супротно одредбама овог закона. Из наведеног

произилази да тужилац захтевом за остваривање права у вези са обрадом података о личности није тражио приступ подацима о личности које о њему обрађује руковалац података већ је од руковаоца података тражио информације које се односе на разлоге доношења одлуке о одбачају кривичне пријаве поднете Основном јавном тужилаштву у Крушевцу, и тужбу одбио.¹⁷³

Тужбом поднетом Управном суду тужилац оспорава законитост решења Повереника указујући да је поднео захтев за брисање неистиних личних података уписаних у јавним регистрима, а који подаци се односе на здравствено стање тужиоца. Из списка предмета и образложења ожалбеног решења произлази да је Градски завод за хитну медицинску помоћ, поступајући у извршењу решења Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности утврдио да је тужилац Градском заводу за хитну медицинску помоћ поднео захтев за остваривање права поводом извршеног увида, којим је тражио брисање нетачног податка, који се односи на упутну дијагнозу болести-епилепсију, у његовом лекарском извештају. У конкретном случају у наведеном предмету одлука је враћена на поновно пресуђење из разлога непотпуно утврђеног чињеничног стања због тога што је остало нејасно по ком захтеву су органи поступали, па се оспорено решење не може испитати, с обзиром да се у оспореном решењу тужени позива на два различита захтева за остваривање права поводом извршеног увида (брисања), а да се у ожалбеном решењу наводи трећи захтев као основ за вођење поступка.¹⁷⁴

VII. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Право на заштиту података о личности, као део права на приватности неспорно је једно од основних људских права, али се може видети да је у овако постављеним савременим условима ово право све угроженије. Развојем науке и технологије и савремених средстава комуникација у великом јеку јесте модернизација, али и велике могућности кршења и различити облици злоупотребе наведених права. Установљавањем посебних права предвиђених Законом о заштити података о личности која стоје на располагању субјектима обраде пружа се заштита приватности, на који начин се омогућава и заштита појединаца, али и целокупног друштва и једног друштвеног поретка.

¹⁷³ Одлука Управног суда У 7406/20 од 28.08.2020. године;

¹⁷⁴ Одлука Управног суда У 715/2019 од 22.07.2020. године;

Предвиђањем посебних права субјеката чији се подаци обрађују и детаљним регулисањем ових права адекватним позитивно правним прописима, постиже се свеобухватна заштита приватности на који начин се унапређује једна од јако важних области данашњице, а то је област заштите личних података.

Законом о заштити података о личности прописана су и регулисана посебна права која припадају субјекатима чији се подаци обрађују и то на исти начин као и у европском законодавству. Можемо приметити да се из године у годину све више повећава број поднетих притужби који се односе на заштиту неког од предвиђених права субјеката, што значи да се појединци све више интересују за своје личне податке. Законом је предвиђен и одговарајући механизам правне заштите најпре предвиђањем могућности да се субјекат најпре обрати руковооцу података, а затим и Поверенику, а на крају му се омогућава и судска заштита наведених права. Такође, у великом је развоју и пракса из наведе области како пред међународним судовима, тако и пред домаћим судовима, а највише пред Повереником. Међутим, и поред развоја ове области, и даље се не може приближити међународним стандардима. Приликом израде овог рада ауторка је дошла до закључка да систем заштите података о личности ипак садржи одређене недостатке које је неопходно исправити.

Прописивање наведених права у Закону о заштити података о личности предвиђено на исти начин као и у Општој уредби, што са једне стране значи усклађивање нашег законодавства са европским, а са друге стране указује да треба на јаснији начин формулисати законодавне норме, и на бољи начин их систематизовати и тежити ка одвајању оних норми које се односе на обраду од стране надлежних органа у посебне сврхе. Такође установљен је већи број механизма заштите права субјеката, како пред самим руковооцима, тако и могућност судске заштите, а као најзначајнији издваја се механизам заштите пред Повереником као независним надзорним телом. Иако се предвиђа неколико нивоа заштите права субјеката, што омогућава адекватан систем заштите за подносиоце захтева, јер га могу остваривати на ише начина, ипак се налази да је неопходно детаљније уредити поступак притужби пред Повереником, као и координацију наведених органа у случајевима истовременог покретања наведених механизма од стране субјеката. Ово су само нека од питања на која се треба фокусирати у будућности, јер свако

обрађено поглавље овог рада отвара продубљенију проблематику чијим се побољшањем морамо бавити. У ту сврху неопходно је наставити са истраживањем ове области и бавити се актуелним питањима како би побољшали систем заштите права која су нам законом гарантована.

ПОПИС КОРИШЋЕНЕ ЛИТЕРАТУРЕ

- Carolyn Ball, University of Southern Maine, “What is transparency“, article in Public Integrity, 2009;
- Handbook on European data protection law, 2018 edition;
- Hustinx, P., EDPS Speeches & Articles, EU Data Protection Law: the Review of Directive 95/46/EC and the Proposed General Data Protection Regulation, 2013;
- László Z. Karvalics, Information Society From Theory to Political Practice Coursebook, Information Society – what is it exactly? (The meaning, history and conceptual framework of an expression), Budapest, 2008;
- Nadezhda Purtova, Illusion of Personal Data as No Ones’ Property, vol. 7, issue 1, 2015;
- Samuel D. Warren, Louis D. Brandeis, The Right to Privacy, Harvard Law Review, Vol. 4, No. 5. (Dec. 15, 1890);
- Андреј Дилигенски, Милена Жижић, Право на накнаду штете код повреда заштите података о личности, Заштита података о личности у Србији, зборник радова, Београд, 2020;
- Биљана Тамбурковски Баковић, Блажо Недић, Урош Мишљеновић, Приручник за судије управног суда за примену закона о заштити података о личности, Београд, 2014;
- GDPR Информер, Службене смернице о преносивости података 2018;
- Данило Кривокапић, Јелена Адамовић, Дуња Тасић, Андреј Петровски, Петар Калезић, Ђорђе Кривокапић, Водич кроз закон о заштити података о личности и GDPR, тумачење новог правног оквира, 2019;
- Заштита података о личности: Ставови и мишљења Повереника, публикација бр. 6 , Београд, 2021;
- Јаков Радишић, Облигацино право, Ниш, 2014;
- Јелена Јовичић, Уставно регулисање права на јавно информисање, Зборник радова (ур. Предраг Димитријевић), Правни факултет Универзитета у Нишу, 2012;
- Јелена Пејић, Шта је Полицијска директива Европске уније? – Како органи спровођења закона (треба да) штите личне податке, Београдски центар за безбедносну политику, 2019;
- М. Давинић, Независна контролна тела у Републици Србији, Београд 2018;
- Милан Стефановић, Добросав Миловановић, Јована Стефановић, Иван Драгошан, Водич за примену закона о инспекцијском надзору, Београд, 2015;
- Повереник за информације од јавног значаја, Заштита података о личности: Ставови и мишљења повереника, Публикација бр. 7, Београд, 2021;

- Република Србија, Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, Извештај о спровођењу Закона о слободном приступу информација од јавног значаја и Закона о заштити података о личности за 2019;
- Република Србија, Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, Изврштај о спровођењу Закона о слободном приступу информација од јавног значаја и Закона о заштити података о личности за 2020;
- Република Србија, Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, Изврштај о спровођењу Закона о слободном приступу информација од јавног значаја и Закона о заштити података о личности, за 2021;
- Сања Прља, „Право на заштиту личних података у ЕУ“, Београд, 2018;
- Саша Гајин, Заштита података о личности, перспективе хармонизације домаћег права са правом Европске Уније, у: Заштита података о личности и поверљиви подаци – правни стандарди, Фонд за отворено друштво, Београд, 2005;
- Стефан Андоновић, Правна природа повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, Институт за упоредно право, Београд, 2019;
- Стефан Андоновић, Драган Прља, Андреј Дилигенски, Заштита података о личности у Србији, зборник радова, Београд, 2020;
- Стефан Андоновић, Драган Прља, Андреј Дилигенски, Заштита података о личности, зборник радова, Право на поштовање приватног живота и право на заштиту података о личности, 2020;
- Стефан Андоновић, Драган Прља, Основи заштите података о личности, Београд 2020;
- Стефан Н. Андоновић, Заштита података у електронској јавној управи у Републици Србији – правни аспекти, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2019;
- Тадија Бубаловић, Право на правни лијек против одлука тијела државне власти према домаћем и међународном праву, Зборник свеучилишта Либертас, бр.3/2018, Загреб 2018;

ПОПИС ИСТРАЖИВАЧКЕ ГРАЂЕ

Прописи

- Директива 2002/58 Европског парламента и Савета у вези са обрадом личних података и заштиту приватности у сектору електронских комуникација;
- Директива 2016/80 Европског парламента и Савета о заштити појединаца у вези са обрадом личних података од стране надлежних органа у циљу спречавања, истраге, откривања или гоњења учинилаца кривичних дела или извршења кривичних санкција и о слободном кретању таквих података, *Сл. лист ЕУ* 119/89 од 04.05.2016 године;

- Директива ЕУ 95/46/ЕС о заштити појединаца у односу на обраду личних података и слободан промет таквих података - Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data;
- Закон о заштити података о личности, *Службени гласник РС*, бр. 98/2008;
- Закон о инспекцијском надзору, *Службени гласник РС*, бр. 36/2015, 44/2018 - др. закон, 95/2018;
- Закон о облигационим односима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93 и *Службени лист СЦГ*, бр. 1/2003- Уставна повеља и *Сл. гласник РС* бр. 18/2020;
- Закон о потврђивању конвенције о заштити лица у односу на аутоматску обраду личних података, *Сл. лист СРЈ - Међународни уговори*, бр. 1/92, *Сл. лист СЦГ - Међународни уговори*, бр. 11/2005 - др. закон и *Сл. гласник РС - Међународни уговори*, бр. 98/2008 - др. закон и 12/2010;
- Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја *Сл. гласник РС* бр. 120/2004, 54/2007, 104/2009, 36/2010 и 105/2021;
- Закон о заштити података о личности, *Службени гласник РС*, бр. 87/2018;
- Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја, *Службени гласник РС*, бр. 120/2004, 54/2007, 104/2009, 36/2010;
- Конвенција о заштити лица у односу на аутоматску обраду података, Савет Европе, бр. 108, Стразбур 1981. године;
- Конвенција Савета Европе о заштити људских права и основних слобода, Рим, 1950;
- Општа уредба о заштити подата ЕУ – Regulation 2016/679 of the European Parliament and of the Council on the Protection of Natural Persons with Regard to the Processing of Personal Data and on the Free Movement of such Data, and Repealing Directive 95&46EC (General Data Protection Regulation) од 27. априла 2016;
- Правилник о обрасцу притужбе, *Сл. гласник РС*, бр. 40/2019;
- Универзална декларација Уједињених нација о људским правима, Организација Уједињених Нација, 217 (ИИИ), од 10. децембра 1948. године, Париз;
- Устав РС, *Службени гласник РС*, 98/2006, 16/2022;

Интернет линкови

- [Case-law guides \(coe.int\)](http://coe.int)
- [EDV im Odenwald - DER SPIEGEL;](http://www.edv-im-odenwald.de)
- <https://gdprinformeer.com/hr/gdpr-clanci/sluzbene-smjernice-o-prenosivosti-podataka;>

- <https://informatikasg.wordpress.com/category/ii-godina/excel/access/razlika-izmedu-podataka-i-informacija/>
- <https://www.linkedin.com/pulse/prekr%C5%A1ajna-odgovornost-za-kr%C5%A1enje-zakona-o-za%C5%A1titi-zlatko-petrovi%C4%87;>
- <https://www.securitysee.com/2021/04/top-5-najvecih-gdpr-kazni-do-sada/>
- [The Right to Privacy on JSTOR;](#)
- [www.poverenik.rs/sr/zastita-podataka/sematski-prikaz-postupka2.html;](http://www.poverenik.rs/sr/zastita-podataka/sematski-prikaz-postupka2.html)
- Златко Петровић, Прекршајна одговорност за кршење Закона о заштити података о личности-<https://www.linkedin.com/pulse/prekr%C5%A1ajna-odgovornost-za-kr%C5%A1enje-zakona-o-za%C5%A1titi-zlatko-petrovi%C4%87>
- <https://www.poverenik.rs/sr/>

Судска пракса

Одлуке Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности

- Одлука број 072-04-55/2020-07 од 14. 5. 2020. године;
- Одлука број 072-16-2992/2019-06 од 28.1 2020. године;
- Одлука број 072-16-05/2021-6 од 19. 2. 2021. године;

Одлуке Управног суда

- Одлука Управног суда У 7406/20 од 28.08.2020. године;
- Одлука Управног суда У 715/2019 од 22.07.2020. године;

Одлуке Европског суда за људска права

- Case of Auçaguer v. France, app no. 8806/12;
- Case of Cat v The United Kingdom, app no. 43514/15;
- Case of Gaskin v the United Kingdom, app no. 10454/83;
- Case of Khelili v Switzerland, app no. 16188/07;
- Case of M.K v France, app no. 19522/09;
- Case of Mikulić v Croatia, app no.53176/99;
- Case of Odièvre v. France, app no. 42326/98;
- Case of Rotaru v Romania, app no. 28341/95;
- Ciubotaru v Moldova, app no. 27138/04;
- K.H and Others v Slovakia, app no. 32881/04;

САЖЕТАК

Током развоја информационих технологија прикупљање и обрада података постала је свеприсутна и откривање личних података у дигиталном свету постало је уобичајено. Са једне стране овај развој може имати позитиван утицај, али већим делом ствара негативне последице и велики ризик по наше личне податке, јер нисмо довољно информисани шта се дешава са нашим подацима када се они прикупљају и на одређени начин процесуирају од стране приватних лица и органа јавне власти. Са недостатком информација расте и могућност злоупотребе података стога је неопходно предвидети одређена права на основу којих су појединци у могућности да остваре одређену врсту правне заштите. Ова права установљена су најпре на тлу Европске уније, и то доношењем Опште уредбе о заштити података о личности која у глави III прописује посебна права субјеката у вези са заштитом података о личности. У Републици Србији у области заштите података о личности усвојен је Закон о заштити података о личности, који је у примени од 2019. године, и који по узору на претходно поменути Уредбу и на исти начин прописује права субјекта чији се подаци обрађују. Међутим, суштинско признање ових права и ефикасност правних правила уопште, у значајној мери зависи од постојања одговарајућих механизма за њихово спровођење, па је подједнако важно да се субјектима података омогући да ова права користе и практично, као и да имају могућност да захтевају правну заштиту у случајевима када постоји кршење њихових законом гарантованих права. Остварње ових права мора бити праћено ефикасним правним и практичним средствима која се могу улагати пред државним органима.

Сврха овог рада јесте да најпре пружи увод у нека од општих питања која се односе на област заштите података о личности, док се централни део рада бави питањем од велике важности, а то је која су то права која припадају субјектима чији се подаци обрађују. Ауторка се првенствено бави њиховим теоријским дефинисањем као и питањем којим су све правним изворима ова права гарантована. На основу анализе законодавних норми и њиховог упоредноправног приказа ауторка настоји да обухвати која су то решења и препреке у погледу права субјеката чији се подаци обрађују. Поред тога, рад се бави и питањима механизма правне заштите наведених права као и анализом праксе судова који су условили развој наведених права као и судова који су надлежни за њихово остварење.

У конкретном, више се мора радити на правној освешћености грађана у погледу права која им се пружају приликом остварења правне заштите. Иако се ова област и даље обликује, постоје одређени кључни проблеми који захтевају пажњу законодавца за њиховим уређењем, како теоријски, тако и практично, а све у циљу побољшања заштите права субјеката. Циљ овог рада јесте да скрене пажњу на важност ове теме у пракси најпре кроз теоријско-практични приступ анализе позитивно правне регулативе, као и прегледа механизма правне заштите наведених права и путеви у циљу њихових остварења, и да на тај начин да допринос правном обликовњу ове области.

Кључне речи: подаци о личности, заштита података, права субјеката, механизми заштите, судска заштита, право на приговор, притужба;

SUMMARY

RIGHTS OF THE DATA SUBJECT

During the development of information technologies, the collection and processing of data has become ubiquitous, and the disclosure of personal data in the digital world has become common. On the one hand, this development can have a positive impact but for the most part it creates negative consequences and a big risk for our personal data, because we are not sufficiently informed about what happens to our data when it is collected and processed in a certain way by private individuals and public authorities. With the lack of information, the possibility of misuse of data also increases therefore it is necessary to foresee certain rights on the basis of which individuals are able to achieve a certain type of legal protection. These rights were first established on the soil of the European Union, by the adoption of the General Regulation on the Protection of Personal Data, which in Chapter III prescribes the special rights of subjects in connection with the protection of personal data. In the Republic of Serbia, in the area of personal data protection, the Law on Personal Data Protection was adopted, which has been in force since 2019, and which follows the example of the previously mentioned Regulation and prescribes the rights of the subject whose data is processed in the same way. However, the essential recognition of these rights and the effectiveness of legal rules in general depends to a significant extent on the existence of appropriate mechanisms for their implementation, so it is equally important to enable data subjects to use these rights practically, as well as to have the possibility to request legal protection in cases where there is a violation of their legally guaranteed rights. The realization of these rights must be accompanied by effective legal and practical means that can be invested before state authorities.

The purpose of this paper is to first provide an introduction to some of the general issues related to the area of personal data protection, while the central part of the paper deals with an issue of great importance, which is the rights that belong to the entities whose data is processed. The author primarily deals with their theoretical definition as well as the question of which legal sources these rights are guaranteed. Based on the analysis of legislative norms and their comparative legal presentation, the author tries to include what are the solutions and obstacles regarding the rights of subjects whose data is processed. In addition, the paper also deals with the issues of the mechanism of legal protection of the aforementioned rights, as well as the analysis

of the practice of the courts that conditioned the development of the aforementioned rights, as well as the courts that are responsible for their realization. Specifically, more work must be done on the legal awareness of citizens regarding the rights that are provided to them when obtaining legal protection. Although this area is still taking shape, there are certain key issues that require the attention of legislators for their regulation, both theoretically and practically. The aim of this paper is to draw attention to the importance of this topic in practice, first through a theoretical-practical approach to the analysis of positive legal regulations, as well as an overview of the mechanisms of legal protection of the aforementioned rights and ways to achieve them, and in this way to contribute to the legal formation of this area.

Keywords: personal data, data protection, rights of subjects, protection mechanisms, judicial protection, right to object, complaint;

БИОГРАФИЈА АУТОРКЕ

Адријана Младеновић рођена је 12.02.1994. године у Нишу, где је завршила Основну школу „Бранко Миљковић“ као носилац Вукове дипломе, а матурира на општем смеру Гимназије „9.мај“ у Нишу 2013. године, у спортском одељењу. Након тога уписује Правни факултет Универзитета у Нишу и дипломира са просечном оценом 8,33. Године 2021. године уписује мастер студије на Правном факултету у Нишу, на смеру „Информационе технологије.“

Као студент учесник је разних трибина, семинара и такмичења, из којих издваја учествовање на међууниверзитетском програму Резидуалног механизма из 2020. године, „Међународно право и чињенице утврђене пред Међународним кривичним трибуналом за бившу Југославију.“ Кандидаткиња је била полазник Обуке за примену Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода која је реализована од стране организације Civil Rights Defenders, Правног факултета у Нишу и Moot court, дебатног и беседничког клуба „Iustitia“ Ниш, и као такмичар екипе „Iustitia“ Правног факултета у Нишу осваја 2. место на 15. Регионалном такмичењу у симулацији суђења пред Европским судом за људска права и 1. место у писаном делу такмичења. Кандидаткиња је била учесник и других moot court такмичења и то у оквиру програма ЕУ и Савета Европе ”Horizontal Facility за Западни Балкан и Турску 2019-2022”, одржано у Сарајеву. На Premoot court такмичењу „Бранко Маринковић“ одржаном 2022. године на Правном факултету у Нишу била је коментор екипе „Онора“ која је освојила специјалну награду „Rising stars“. Кандидаткиња је полазник и прве школе приватности коју спроводи организација „Партнери Србија“. Полазник онлајн курса Савета Европе „Human rights education for legal professionals – HELP Courses“. Током мастер студија, кандидаткиња је обавила обавезну стручну праксу у познатој компанији „Better collective“ у Нишу. Од октобра 2021. године је судијски приправник Основног суда у Нишу где је била распоређена на парничној и породичној материји, на материји радних спорова, као и на кривичној материји, у којима је ангажована и у поступцима медијације. Говори енглески и немачки језик, служи се шпанским језиком.

**ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА**

Име и презиме аутора мастер рада: Адријана Младеновић

Наслов мастер рада: „Права субјеката чији се подаци обрађују“

Ментор: Проф. др Милош Прица

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предао/ла Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, _____

Потпис аутора

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом „Права субјеката чији се подаци обрађују“ пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивао/ла на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: Адријана Младеновић

У Нишу, _____

Потпис аутора
